

Regionalna sigurnost

Novaković, Mislav

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:577808>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-03**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

DIPLOMSKI RAD:

Regionalna sigurnost: Sigurnosna politika RH

Student: Mislav Novaković

Mentor: prof. dr. sc. Mirko Bilandžić

Zagreb, veljača 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	2
2. TEORIJSKI I METODOLOŠKI OKVIR.....	4
2.1 Sigurnost.....	4
2.2 Regionalna sigurnost.....	5
2.3 Sigurnosna politika.....	7
2.4 Terorizam.....	8
2.5 Metodološki okviri.....	8
3. REGIONALNI SIGURNOSNI KOMPLEKS ZAPADNI BALKAN.....	10
4. POVIJESNI IZVORI I UZROCI SIGURNOSNIH IZAZOVA U BOSNI I HERCEGOVINI	13
5. BOSNA I HERCEGOVINA: SIGURNOSNI IZAZOVI	19
5.1 Politički okvir Bosne i Hercegovine	19
5.2 Uloga međunarodnih aktera u Bosni i Hercegovini.....	25
5.3 Demografske promjene	28
5.4 Etničko pomirenje i povjerenje	29
5.5 Terorizam.....	30
6. SIGURNOSNA POLITIKA REPUBLIKE HRVATSKE: BOSNA I HERCEGOVINA	35
7. ANALIZA SCENARIJA: BUDUĆNOST BOSNE I HERCEGOVINE I PREPORUKE ...	38
8. ZAKLJUČAK	44
9. LITERATURA:.....	46

1. UVOD

U razdoblju nakon završetka Hladnoga rata i pada Berlinskog zida, sve veću važnost za sigurnosne procese i ciljeve imaju regije. Nestanak globalne bipolarne podjele i nastupanje razdoblja dominacije Sjedinjenih Američkih Država na globalnoj vojnoj i sigurnosnoj sceni premjestila je fokus društvenih znanstvenika i političkih analitičara na razinu regionalne sigurnosti. Definicija granica i karakteristike pojedine regije je predmet ne samo znanstvenog, već i društveno-političkog interesa šire javnosti. Ova činjenica sama po sebi dovoljno upućuje na to da je dužnost društvenih znanstvenika, a posebice sociologa, da preispitaju i ponude nove interpretacije ovog važnog sigurnosno-političko-kulturno-geografskog segmenta suvremenog društva. U osnovi, definicija regija i proces njihove socijalne konstrukcije pitanja su na koja su mnogi znanstvenici koji se bave međunarodnim odnosima i pitanjima sigurnosti pokušali dati odgovore. Literatura o fenomenu regionalne sigurnosti je opširna, ali dispartna (Kelly, 2007, 223). Cilj ovoga rada nije ponuditi dodatna široka teorijska razmatranja o ovom kompleksnom pitanju, već pokušaj njegove primjene na konkretnu situaciju, i to regionalnu sigurnost Republike Hrvatske. U tom kontekstu, striktno definicije i nisu potrebne (Fawn, 2009, 12), ono što je osnovno polazište rada jest da je regionalna sigurnost fenomen vrijedan pažnje društvenih znanosti, pa tako i sociologije, te da je ključ za razumijevanje osnovnih pitanja nacionalne i međunarodne sigurnosti pojedine države. Što se tiče same Republike Hrvatske, u svrhu sigurnosne i regionalne analize fokus rada stavljen je na jedan od osnovnih elemenata regionalne sigurnosti Republike Hrvatske, a to je Bosna i Hercegovina. Bosna i Hercegovina po mnogočemu predstavlja jedinstven slučaj u svijetu, i samim time predstavlja izazovan i poučan fenomen za društvene i političke studije. Osim toga, njen geografski, kulturni, ekonomski, povijesni i politički kontekst čini ju povezanu s Republikom Hrvatskom više od vjerojatno ijedne druge zemlje susjedstva. Imajući na umu ovu činjenicu, svrha ovoga rada bit će pokazati koristeći kvalitativne metode, studiju slučaja (case study) analizu sadržaja i analizu scenarija, važnost regionalne sigurnosti u ukupnoj sigurnosnoj situaciji Republike Hrvatske kroz prizmu mogućih sigurnosnih izazova i ugroza vezanih uz Bosnu i Hercegovinu. Temeljni doprinos ovoga rada po očekivanjima bi trebao biti davanje potpunije i jasnije sigurnosne slike Bosne i Hercegovine, te ponuditi određene zaključke vezane uz implikacije koje iz nje proizlaze za sigurnosnu politiku Republike Hrvatske.

U prvom dijelu rada bit će izloženi i obrazloženi u sažetom okviru teorijski i metodološki okviri rada. U njemu se nalaze određena pojmovna razjašnjenja i obrazlaže se odabir pojedinih metoda koje se u radu koriste. Povijesna analiza uzroka i izvora sukoba u

Bosni i Hercegovini ima ulogu prikazati i objasniti kontinuitet etničkog suživota i etničkog konflikta na prostoru današnje Bosne i Hercegovine, koristeći povijesni prikaz u kombinaciji sa sociološkom analizom radi pružanja šireg uvoda u sigurnosnu situaciju Bosne i Hercegovine. Najopširniji i najvažniji dio rada posvećen je pet detektiranih osnovnih sigurnosnih problema Bosne i Hercegovine iz perspektive nacionalnih interesa Republike Hrvatske, a to su: politički okviri BiH kao izvor nestabilnosti, uloga međunarodnih aktera u doprinosu (ne)sigurnosti u BiH, demografske promjene kao oblik sigurnosne ugroze za bosanskohercegovačke Hrvate, etničko nepovjerenje i nepomirenje kao i izvor i posljedica nesigurnosti i na kraju terorizam, kao specifično suvremeni fenomen u kontekstu sigurnosnih izazova iz Bosne i Hercegovine za Republiku Hrvatsku. U nastavku rada bit će ukratko izloženi osnovni gabariti dosadašnje sigurnosne politike Republike Hrvatske na temelju službenih publikacija i dokumenata, te stručnih analiza, posebice u pogledu vanjske politike RH spram Bosne i Hercegovine. Posljednji dio analitičkog dijela rada pokušat će dati analizu najvjerojatnijeg budućeg razvoja sigurnosnih pitanja u Bosni i Hercegovini, te moguće korake koje Republika Hrvatska može poduzeti radi prevencije ili ublažavanja posljedica sigurnosnih rizika koji joj prijete u budućnosti. Rad završava sa zaključkom i nekoliko završnih misli.

2. TEORIJSKI I METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Sigurnost

Pitanje definicije i značenja pojma sigurnosti osnovna je polazna točka za razumijevanje djelovanja pojedinih društvenih aktera u nastojanjima da tu istu sigurnost ostvare, bilo na individualnoj, bilo na nacionalnoj ili međunarodnoj razini.

Najšira moguća definicija sigurnosti je da je sigurnost relativna odsutnost štetnih ugrožavanja (Tatalović i Bilandžić, 2005, 1). Iako je sigurnost zasigurno jedna od temeljnih uvjeta „normalnog“ života i postojanja, ipak nam ova definicija ne govori dovoljno niti ju je lako operacionalizirati u svrhu sigurnosnih procjena rizika. U većini slučajeva, istraživači i teoretičari sigurnost promatraju u relacijskim odnosima, odnosno sigurnost kao pojam koji se gotovo uvijek veže uz neki konkretni referentni objekt (Bilandžić, 2019, 9). U skladu s tom spoznajom neki autori su predložili uparivanje ili pridruživanje drugih, „bliskih“ koncepata sigurnosti za njeno lakše razumijevanje (Buzan i Hansen, 2009, 14).

Unutar društvenih znanosti, pa tako ni sociologije, općeprihvaćena definicija sigurnosti ne postoji (Tatalović i Bilandžić, 2005, 7). Sigurnosne studije kao interdisciplinarno područje društvenih znanosti koje se bavi ovim pitanje, duže vrijeme nudilo je različite odgovore na ovu problematiku, no niti unutar te discipline nije postignut konsenzus o ovom pitanju. Ipak, jedan od najznačajnijih doprinosa u razumijevanju koncepta sigurnosti, dala je konstruktivistička škola. Ona je, potaknuta sociološkim teorijama (McDonald, 2014, 59), uvela princip društvene konstrukcije koncepta sigurnosti, što nam pomaže u njegovoj operacionalizaciji bez potrebe za uskim definiranjem njegovog statičnog okvira. Umjesto toga, sigurnost možemo promatrati kao pojam koji ima različita značenja za različite aktere, koji sami definiraju po kojim principima se osjećaju sigurnim, a otkuda dolaze ugroze. Od posebne važnosti za konstruktivističko shvaćanje sigurnosti su identiteti i vrijednosti pojedine grupe koje čine temelj njihovog političkog djelovanja (McDonald, 2014, 67). Iz ovoga konteksta, kao jedna od osnova za razumijevanje situacija u pojedinoj regiji od iznimne važnosti je poznavanje identiteta i vrijednosti koje pojedine politički definirane skupine, u ovom slučaju etničke, posjeduju. Sve više autora ističe važnost socio-kulturalne komponente obavještajnog sustava u razumijevanju dinamike sigurnosnih procesa u pojedinim zemljama i regijama (Tomes, 2015, 61-76). U osamdesetim godinama prošlog stoljeća, unutar tradicije konstruktivizma, pojavljuje se takozvana Kopenhaška škola sigurnosti, čiji su predstavnici, prije svega Barry Buzan i Ole Wæver, počeli skretati svoj

fokus sa samih nacija i počeli su naglašavati sigurnost regija kao ključ razumijevanja modernih sigurnosnih procesa (McDonald, 2014, 68).

Nadalje, s padom Berlinskog zida i završetkom Hladnog rata došlo je do pojmovne promjene smjera unutar samih sigurnosnih studija. Od sigurnosti sve se više prelazi na pojam „rizika“, te se unutar kreiranja sigurnosnih politika sve više govori o upravljanju neizvjesnostima, a ne nesigurnostima (Bilandžić, 2019, 11). Rizicima se nastoji upravljati, te ih se nastoji predvidjeti, kontrolirati, i štetu proizvedenu njihovim eventualnim izbijanjem suzbiti. Unutar novonastalog svijeta globalne nesigurnosti, više nije dovoljno zaustaviti se na procjeni direktnih ugroza koje proizlaze direktno od jednog aktera spram drugoga, već sve više postoji potreba za razmišljanje o „nepredvidljivim rizicima“, odnosno predviđanju budućnosti koja može proizaći neovisno o intencijama aktera.

Takva promišljanja dovela su i do preispitivanja nekih pojmovnih kategorija korištenih u sigurnosnim studijama u hladnoratovskom razdoblju, što je dovelo do toga da je današnji koncept sigurnosti, pa tako i nacionalne i međunarodne sigurnosti, u bitnom smislu proširen i produbljen (Buzan i Hansen, 2009, 187-225) unutar zadnja tri desetljeća. Tako je primjerice Barry Buzan, jedan od najvažnijih teoretičara nacionalne i međunarodne sigurnosti, podijelio razine promatranja sigurnosti na tri osnovne razine (individualna, nacionalna i međunarodna) i pet područja (vojno, političko, ekonomsko, socijetalno i ekološko) (Buzan, 1991). Neki autori (Bilandžić, 2016, 343-359) predložili su uključenje i socijalne sigurnosti kao dodatne kategorije, posebice bitnu za proučavanje terorizma (Bilandžić, 2016, 359). Kao što je i Buzan naglasio, jedino sistemaska sigurnost, odnosno zajedničko promatranje nacionalne i međunarodne sigurnosti i holistički pristup razumijevanju sigurnosti, mogu omogućiti sveobuhvatnu sliku sigurnosne situacije i potrebnih mjera za umanjivanje ugroza (Buzan, 1983, 252)

2.2 Regionalna sigurnost

Regionalna sigurnost neodvojiva je od procesa nacionalne i međunarodne sigurnosti. S krajem Hladnog rata sve značajniji postaju procesi koji se odvijaju o pojedinim regijama u svijetu, posebice zbog činjenica da većina zemalja ugrožava ili su ugrožene od strane susjednih zemalja, da se fokus prebacio s razine svjetskih sukoba na nižu razinu regija, te da zemlje koje su dio određenog regionalnog sustava dijele iste ili slične sigurnosne izazove (Kelly, 2007, 197-229; Fawn, 2009, 33).

Buzan je u suradnji s Oleom Weaverom knjigom *Regions and Powers* (2003) obrazložio koncept regionalnih sigurnosnih kompleksa, koji za njih u velikoj mjeri predstavljaju osnovne jedinice za razumijevanje globalnog sustava sigurnosti u post-hladnoratovskom razdoblju. Oni te komplekse definiraju kao set aktera čiji su sigurnosni procesi i dinamike toliko isprepletene da njihovi sigurnosni problemi ne mogu biti razumno analizirani i rješivi odvojeni jedni od drugih (Macdonald, 2014, 68; Weaver i Buzan, 2003, 44).

Ovi regionalni sigurnosni kompleksi (Buzan i Weaver, 2003) od iznimne su važnosti i za razumijevanje pozicije Republike Hrvatske u regiji i svijetu i njenih sigurnosnih izazova. U ovome kontekstu, važno je odvojiti negativno dnevno političko značenje regije ili „regiona“ od analitičko diskurzivnog u teorijama sigurnosti. Naime, u tom smislu, regionalni sigurnosni kompleksi nisu primarno ovisni o povijesnim, kulturnim, pa čak niti geografskim uvjetima prilikom njihove definicije. Regionalni sigurnosni kompleksi su socijalno konstruirani od strane njihovih članova, bilo svjesno ili nesvjesno, kroz činjenicu da se njihovi procesi (de)sekuritizacije međusobno preklapaju ili ukrštavaju (Buzan i Weaver, 2003, 481). Buzan sekuritizaciju definira kao „diskurzivni proces kroz koji je intersubjektivno razumijevanje konstruirano unutar političke zajednice radi tretiranja nečega kao egzistencijalne prijetnje referentnom objektu kojem se pripisuje određena vrijednost, i radi omogućavanja poziva za hitne i izvanredne mjere radi suočavanja s tom prijetnjom“ (Buzan i Waever, 2003, 491).

Ovakvo promatranje regije i regionalnih sigurnosti ne isključuje vanjske utjecaje, odnosno nadregionalne, nadsobne aktere koji svojom mekom ili tvrdom političkom ili vojnom moći mogu direktno utjecati na distribuciju moći i ravnotežu odnosa u regionalnom kompleksu. Važno je napomenuti kako Buzan i Weaver u svojoj knjizi prostor „Balkana“ ne smatraju kompleksom već pod-kompleksom (Buzan i Weaver, 2003, 371-391), koji funkcionira kao dio šireg, europskog kompleksa unatoč svojim specifičnostima, kao što je veliki utjecaj SAD-a (posebice u 1990-im godinama). Unatoč tome, dinamika odnosa u regiji unutar koje djeluje i Republika Hrvatska kao akter-član kompleksa, u velikoj mjeri ovisi od specifičnih unilateralnih, bilateralnih i multilateralnih sekuritizacijskih procesa samih zemalja članica kompleksa. U tom kontekstu, ovaj rad uzet će Bosnu i Hercegovinu kao ključnu točku tog kompleksa koje zauzima i ključnu poziciju u vanjskoj politici Republike Hrvatske.

Ona je uostalom tako i definirana od strane Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske („Prioriteti hrvatske politike razvojne suradnje“¹).

Upravo iz tog razloga ključno je razmotriti osnovne probleme Bosne i Hercegovine, pogotovo kada isti predstavljaju izvor ugroze za Republiku Hrvatsku. Ti problemi i rizici predstavljaju jednu od osnovnih prijetnja sigurnosti Republike Hrvatske i njenih građana, ali i samoj europskoj sigurnosti (Bilandžić, 2019, 305). U tom kontekstu jasno je da iako Republika Hrvatska svoju sigurnosnu politiku vodi u skladu sa Europskom unijom i NATO savezom, u određenim segmentima nastupa autonomno. Ta sposobnost i obveza autonomne sigurnosne politike nije uvjetovana samo geografskom blizinom Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine, već i činjenicom kako hrvatski narod ima status konstitutivnog elementa Bosne i Hercegovine. Istovremeno Republika Hrvatska se obvezala prema ustavu brinuti o pravima svoga naroda izvan domovine (temeljne odredbe, članak 10), a prema međunarodnim sporazumima (Dayton) garantirati stabilnost Bosne i Hercegovine kao države.

Iz ovih razloga nužno je promotriti specifičnu ulogu Bosne i Hercegovine unutar regionalnog sigurnosnog (pod)kompleksa čiji je član i Republika Hrvatska prije svega zbog otvaranja mogućnosti jedne šire i detaljnije slike sigurnosti Republike Hrvatske, kao i zbog mogućih prediktivnih scenarija koji iz takve slike mogu proizaći (Buzan i Weaver, 2003, 65-70). Ovakva vrsta analize pomaže i pri vrednovanju postojeće i odabiru buduće sigurnosne politike nekog aktera, u ovom slučaju Republike Hrvatske.

2.3 Sigurnosna politika

Sigurnosna politika kao pojam u za potrebe ovoga rada prije svega podrazumijeva značenje sustava nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske kao organiziranu sigurnosnu djelatnost sa svim pripadajućim funkcionalnim i institucionalnim komponentama koje odražavaju sposobnost države „za očuvanje vrijednosti svojeg društva od unutarnjeg i vanjskog ugrožavanja, mira i slobode građana“, a kao funkciju imaju i „zajedničko djelovanje s drugim društvenim podsustavima radi daljnjeg razvoja društva u cjelini“ (Tatalović, 2008, 22; Tatalović i Bilandžić, 2005, 45).

U skladu s time, sigurnosnu politiku definiramo u širem smislu kao „djelatnost za pripremu osiguravanja pred izvorima budućeg ugrožavanja“, a u užem smislu kao „zbir svih

¹ <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/razvojna-suradnja-i-humanitarna-pomoc/prioriteti-razvojne-politike-rh/>

mjera, djelatnosti i postupaka namijenjenih uspostavljanju i djelovanju sustava nacionalne sigurnosti“ (Tatalović i Bilandžić, 2005, 46).

Od posebne važnosti za razumijevanje ove politike je analiza javnih dokumenata objavljenih od strane državnih organa Republike Hrvatske koji se direktno tiču sigurnosti, a unutar konteksta ovog rada posebno su bitni oni koji se tiču sigurnosti Republike Hrvatske u odnosu na Bosnu i Hercegovinu.

2.4 Terorizam

Kada se govori o sigurnosti u Bosni i Hercegovini, neizbježno je govoriti i o prijetnji terorizma. I ovdje, kao i kod pojma sigurnosti, pojavljuje se problem definicije. Unutar društvenih znanosti koje se bave proučavanjem terorizma ne postoji fiksirana i jasna odrednica kada je neki postupak teroristički čin, a kada nije. Ipak, koje god definicije koristili, većina istraživača se slaže kako je za razumijevanje terorizma ključna upotreba sile, najčešće radi izazivanja ekstremnog straha i/ili anksioznosti, čija je svrha postizanje određenih političkih ciljeva (Rogers, 2014, 173-174). Potpunija definicija, koja se može primijeniti i na članke i radove koji unutar konteksta ovoga rada tumače terorizam u Bosni i Hercegovini, glasila bi: „Terorizam je organizirana upotreba sile i nasilja ili prijetnja upotrebom nasilja kojom se posredstvom intencionalnog širenja straha odnosno terora, a na temelju anticipiranih reakcija širih psiholoških učinaka, nastoje ostvariti politički ciljevi“ (Lucić, 2019, 108).

2.5 Metodološki okviri

Osnovni cilj ovoga rada je sveobuhvatnim i detaljnim pristupom, posebice imajući u vidu konstruktivističke teorijske temelje koji se baziraju na konstrukciji i percepciji sigurnosti, dobiti što je moguće širu i dublju sliku sigurnosne situacije unutar Bosne i Hercegovine u onim aspektima koji su od direktnog sigurnosnog interesa Republike Hrvatske. U određivanju sigurnosnih rizika i njihovoj empirijskoj analizi mogu se koristiti tri skupine pokazatelja, mišljenja stručnjaka, politički dokumenti i javno mnijenje (Tatalović i Bilandžić, 2005, 128). Prema tim kriterijima, u ovom radu detektirano je pet osnovnih sigurnosnih ugroza koji proistječu iz Bosne i Hercegovine u kontekstu nacionalnih interesa Republike Hrvatske. Osnovni metodološki pristup unutar same analize bit će kritička analiza postojeće literature i radova koji su nastali na ove teme, kao i onih radova koji se bave proučavanjem izvora i uzroka nesigurnosti unutar bosanskohercegovačkog društva, čime se u rad uvodi i povijesna analiza fenomena.

Namjena ovog dijela istraživanja je prikupljanje što je moguće više različitih sekundarnih podataka o sigurnosnim procesima i rizicima unutar Bosne i Hercegovine, te njihova analiza i interpretacija, kako bi se pokušalo doći do odgovora na osnovna sigurnosna pitanja iz perspektive politike Republike Hrvatske.

S obzirom na konstantnu promjenu situacije i iznimno dinamične političke i sigurnosne procese, veći dio znanstvenih radova i stručne literature uvršten je prema kriteriju recentnosti, posebice kada su u pitanju radovi koji se bave pitanjima unutarnjeg ili vanjskog političkog djelovanja aktera u oblikovanju i konstrukciji sigurnosnih izazova vezanih uz Bosnu i Hercegovinu. Ovaj kriterij manje je bitan kod radova koji se bave pravno-političkim uređenjem Bosne i Hercegovine s obzirom na to da se proces ustavno pravnih reformi u Bosni i Hercegovini odvija relativno sporo i neefikasno (Bieber, 2006, 151; Petković, 2014), te za radove koji se bave poviješću Bosne i Hercegovine u djelu rada posvećenom ovoj temi. Ova kratka analiza povijesti političkih odnosa unutar i oko Bosne i Hercegovine odrađena je s namjerom da se prikaže povijesni kontinuitet određenih društvenih fenomena koji se dalje u radu analiziraju. Također, prikazani radovi su iz područja sociologije, politologije, povijesti, sigurnosnih studija, prava, ekonomije i drugih društvenih znanosti. Ova multidisciplinarnost je potaknuta željom za što je moguće višim stupnjem holističkog pristupa ovoj kompleksnoj temi.

Konačni cilj rada, koristeći metodu studije slučaja i analize scenarija, je doći do određenih zaključaka vezanih uz budućnost sigurnosne situacije u Bosni i Hercegovini i politiku Republike Hrvatske u njenom kontekstu. Studija slučaja podrazumijeva dubinsku i detaljnu analizu postojeće sigurnosne situacije u Bosni i Hercegovini. Scenarij je u ovom smislu definiran kao budući razvoj situacije, koji je moguć i konzistentan, te sadrži formu narativne deskripcije (Spaniol i Rowland, 2018, 11). Njegova svrha je ne samo pokušaj predikcije razvoja sigurnosne situacije, već i davanje prijedloga adekvatnih odgovora na sigurnosne izazove iz perspektive Republike Hrvatske kao aktera u kreiranju i definiranju sigurnosti u Bosni i Hercegovini. Ta predikcija će u određenoj mjeri kombinirati, u većoj mjeri, elemente predviđanja (kao „ukupan proces spoznavanja dugoročnog razvoja događaja“ (Bilandžić, 2019, 16)) i, u manjoj mjeri, elemente prognoze („određeniji vremenski rok u kojem su točno određene zadaće pojedinih aktera“ (Bilandžić, 2019, 16)), te će se bazirati na osnovi prikupljenih podataka, odnosno njihove sinteze i analize.

3. REGIONALNI SIGURNOSNI KOMPLEKS ZAPADNI BALKAN

Unutar prethodnog dijela rada već je nešto rečeno o regionalnom sigurnosnom kompleksu kako su ga definirali Buzan i Weaver. Primjenjujući njihov koncept na regionalno okruženje Republike Hrvatske ponovno je potrebno naglasiti jasnu distinkciju: iako sami akteri unutar nekog geografskog područja definiraju granice i strukturu pojedinog regionalnog sigurnosnog kompleksa, oni to najčešće ne čine svjesno politički, već njihovo konstruiranje ovih kompleksa proizlazi iz njihove međusobne interakcije na operativnoj i strukturalnoj razini procesa sekuritizacije i desekuritizacije. Ukratko i pojednostavljeno, Republika Hrvatska pripada regionalnom kompleksu kojeg slobodno možemo definirati kao Zapadni Balkan, s obzirom da je njeno sigurnosno djelovanje usredotočeno na područje te regije (za razliku od drugih susjednih zemalja poput Mađarske, Italije i susjednog srednjoeuropskog regionalnog kompleksa). U tom kontekstu važno je definirati četiri osnovne varijable koje definiraju osnovnu strukturu regionalnog sigurnosnog kompleksa Zapadnog Balkana prema modelu Buzana i Weavera (Buzan i Weaver, 2003, 53).

Prva varijabla koju je potrebno razriješiti je *granice kompleksa* u odnosu na druge regije. Ono što ujedinjuje zemlje Zapadnog Balkana je iskustvo rata 1990-ih godina i svi sigurnosni izazovi koji su nastali iz tog razdoblja. Stoga, ovom regionalnom kompleksu pripadaju sve zemlje bivše Jugoslavije, kojima je još potrebno pridodati Albaniju, koja iako nije direktno sudjelovala u sukobima 90-ih, je ipak odigrala važnu ulogu u njima s obzirom na to da je albanska manjina u ostalim državama regije (Srbija, Kosovo, Makedonija) bila direktni sudionik u ovim ratovima. Ovaj regionalni kompleks dodatno možemo podijeliti prema dvama područjima sukoba unutar regije, a to su: Bosna i Hercegovina i albansko pitanje na Kosovu i Makedoniji. Potrebno je naglasiti kako su sigurnosne i diplomatske aktivnosti Republike Hrvatske u regiji prije svega vezane uz Bosnu i Hercegovinu, iako Kosovo u procesima sekuritizacije regije ima trenutno možda i istaknutiju ulogu.

Druga varijabla vezana je uz *anarhičnu strukturu* kompleksa, odnosno podrazumijeva se da u regionalnom sigurnosnom kompleksu postoji nekoliko autonomnih jedinica, odnosno aktera. U pogledu nezavisnog djelovanja zemalja unutar regije, unatoč njihovoj pripadnosti raznim međunarodnim organizacijama, možemo ustvrditi kako je i ovaj kriteriji zadovoljen u smislu definiranja Zapadnog Balkana kao zasebnog kompleksa.

Treća varijabla povezana je s prethodnom, a radi se o *polaritetu*, odnosu rasporedu moći između samih aktera unutar kompleksa. Ovdje se radi o konceptima moći iz

međunarodne politike, odnosno distribuciji moći u odnosu na sposobnost neke zemlje da ostvari svoje ciljeve bilo putem diplomacije, bilo putem vojne sile.

Konačno, četvrta varijabla je upravo i ključna za razumijevanje procesa unutar određene regije, a to je *socijalna konstrukcija*, kroz koju se proučavaju odnosi prijateljstva i neprijateljstva među akterima u određenoj regiji. Osim toga, pojam socijalne konstrukcije ključan je za razumijevanje ne samo razvoja odnosa između zemalja unutar same regije, već i njenog položaja u globalnom međunarodnom poretku.

Upravo pojam socijalne konstrukcije sigurnosnih pitanja ključan je za razumijevanje odnosa unutar regije Zapadnog Balkana. Iako je u svakoj sigurnosnoj analizi Zapadnog Balkana, a time i Bosne i Hercegovine, potrebno uključiti „realne“ pokazatelje poput ekonomskih odnosa, vojne snage, diplomatskog položaja i geografskih uvjeta same regije, upravo je socijalna konstrukcija odnosa između aktera ključna za razumijevanje regionalne sigurnosti. Zbog toga su i određeni dijelovi ovoga rada posvećeni upravo analizi kako se sigurnosni izazovi i odgovori na njih konstruiraju unutar regije između samih aktera, a s druge strane i kako dolazi do sekuritizacije određenih pitanja u regionalnim odnosima. Pozicija Bosne i Hercegovine upravo zato je ključna u široj konstelaciji odnosa ne samo unutar regije, već i šireg, europskog nad-kompleksa, je upravo unutar te zemlje dolazi do osnovnih sukoba u socijalno definiranim sigurnosnim pitanjima ne samo država pripadnica regije, već i globalnih aktera (SAD, Rusija, Kina, Turska, EU itd.). Stoga, iako su određeni sigurnosni izazovi unutar Bosne i Hercegovine specifični za hrvatsko pitanje (politička neravnopravnost), opet su neodvojivi od šireg razumijevanja obrazaca sekuritizacije koji se unutar regije odvijaju. Stoga bi svaka konkretnija aplikacija teorije regionalnih sigurnosnih kompleksa na Bosnu i Hercegovinu pomogla razumijevanju i problematike sigurnosnih izazova Republike Hrvatske u cjelini.

Također, za ukupno razumijevanje odnosa sigurnosti u Bosni i Hercegovini važno je primijeniti Buzanov i Weaverov koncept „društvene sigurnosti“ (Buzan i Weaver, 2003, 70). S obzirom da društvene skupine, koje su unutar konteksta ovoga rada definirane prije svega prema etnicitetu, ne posjeduju iste mehanizme sekuritizacije kao države-akteri, važno je proučiti na koji način te skupine određuju vlastitu sigurnosnu situaciju i kako odgovaraju na percipirane prijetnje vlastitom opstanku. Stoga će u daljnjem dijelu rada biti naglašena i posebna uloga specifičnih mehanizama koje tri glavne etničke skupine u Bosni i Hercegovini koriste radi ostvarivanja vlastite sigurnosti, i što bi značio *end goal*, odnosno krajnji cilj

sekuritizacijskih procesa za svaku od ovih skupina. Odgovor na ovo pitanje može predstaviti i konačan odgovor o mogućnostima opstanka ne samo Bosne i Hercegovine, već mira u regionalnom kompleksu u cjelini.

4. POVIJESNI IZVORI I UZROCI SIGURNOSNIH IZAZOVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Historiografija Bosne i Hercegovine opterećena je s dva osnovna problema. Prvi je pitanje pristupa zajedničkoj povijesti triju konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine. Unutar razdvojenog društva, s razdvojenim institucijama, nije neobično kako je došlo i do razvoja različitih povijesnih perspektiva na zbivanja ne samo iz nedavne, ratom obilježene prošlosti. Mnogi od povijesnih instituta i filozofskih fakulteta koji se nalaze na području Bosne i Hercegovine u tim ratnim, ali i kasnijim, poslijeratnim godinama došli su pod značajne pritiske svojih lokalnih vlasti kako bi ideologizirali prošlost u partikularne političke svrhe (Kamberović, 2012, 167; Škegro, 2000, 368). Drugi problem je vanjske prirode, a tu se prije svega radi o povjesničarima, sociolozima, politolozima i drugim društvenim znanstvenicima sa Zapada koji su Bosnu i Hercegovinu, pa i cjelokupni Balkan, promatrali pomalo egzotično, izdvojeno iz konteksta Europe, te su često posezali za jednostavnim i senzacionalnim objašnjenjima u tumačenju ratnih i političkih sukoba naroda na tom prostoru. Tako su često znali posezati i za pomalo ezoteričnim izrazima kao što su „drevna mržnja“ između naroda (Daskalov, 2004), a neki drugi govorili su o stoljećima dugoj, gotovo utopijskoj kozmopolitskoj Bosni i Hercegovini, u kojoj su sva tri naroda živjela u savršenom miru i suživotu (Daskalov, 2004, 529).

Ova problematika ideološke opterećenosti povijesnog proučavanja Bosne i Hercegovine u mnogočemu doprinosi daljnjem paralelnom kulturnom i političkom razvoju triju naroda. Iako za potrebe ovoga rada ulazak u specifičnosti i detalje partikularnih povijesnih kontroverzi nije potreban, važno je prepoznati činjenicu kako različita tumačenja prošlosti mogu doprinijeti, i doprinose, političkim podjelama po etničkom linijama (Miljko, 2006, 12).

Unatoč tome što postoje tendenciozna tumačenja čitave povijesti Bosne i Hercegovine koja seže sve do prapovijesnih dana (Škegro, 2006, 304), prve etničko-religijske podjele, koje su glavni generator nestabilnosti i nesigurnosti u Bosni i Hercegovini, pojavljuju se u svojem proto-obliku već u 11. stoljeću s Velikim crkvenim raskolom, koji je podijelio kršćanski svijet, a i teritorij Bosne i Hercegovine na Istočni – pravoslavni i Zapadni – katolički dio. Važno je napomenuti i kako to područje Bosne i Hercegovine nije bila svojevrsna dodirna točka između Istoka i Zapada, već gotovo „ničija zemlja“, u kojoj, s obzirom na geografsku izoliranost i druge faktore, ni katolička ni pravoslavna crkva nisu uspjele uspostaviti snažnu prisutnost

(Fine, 1994, 8-17) Ova činjenica objašnjava i jednu specifičnost Bosne i Hercegovine, a to je pojava takozvanih bogumila ili Crkve Bosanske, jedne kršćanske sekte koju su i pravoslavlje i katolicizam smatrali heretičkom. Ova pluralistička religijska tradicija dobiva novi značaj s dolaskom Islama kao dominantne religije na prostor Balkana od 1463. kada Otomansko Carstvo osvaja čitav teritorij današnje Bosne i Hercegovine, sve do 1878. kada Austro-Ugarska monarhija, prvo okupira, a zatim i anektira čitav taj prostor. U tim razdobljima islamizacije dolazi do vrlo snažnih i intenzivnih promjena u religijskom sastavu stanovništva (Kasapović, 2005, 78) koje će kasnije poprimiti karakteristike etničkih promjena, posebice u vidu različitog tumačenja porijekla muslimana kao dominantne, ili barem vrlo brojne, religijske skupine u Bosni i Hercegovini. Religijske fluktuacije, pokrštavanje ili islamiziranje stanovništva, pa kasnije i sekularizacija identitetskih okvira u Bosni i Hercegovini, obično se koriste u nacionalističkim i iredentističkim težnjama svakih od tri naroda. Svaka od nacionalističkih struja koja pretendira zastupanje jedne od glavnih nacionalnih opcija u Bosni i Hercegovini koristi etničke interpretacije koje odgovaraju njenim težnjama. Tako hrvatski nacionalisti upućuju na većinski katolički sastav srednjovjekovnog stanovništva kao dokaz hrvatskog porijekla bosanskih muslimana, srpski koriste činjenicu kako su srednjovjekovni bosanski plemići i banovi do dolaska Osmanskog carstva bili podložni srpskim vladarima, a bošnjački ukazuju na bogumilstvo i bogumilsko porijeklo muslimana kao dokaz autentičnosti i legitimnosti bošnjačkog identiteta (Kolind, 2008, 189-191) kao „najautohtonijeg“, što također služi u političke svrhe kako bi se opravdala tobožnje jedinstveno pravo Bošnjaka na vlastitu nacionalnu državu, lišenu konstitutivnosti ostala dva naroda, odnosno Srba i Hrvata (Lučić, 2005b, 74-75). Ono što je neosporno je što dolazak islama u bitnoj mjeri utječe i na etničku geografiju same Bosne i Hercegovine. Koncentracija islamskog stanovništva u gradovima, te veća prava koja su preobraćenici na islam uživali spram kršćanskog stanovništva proizvelo je heterogeni etnički prostor, u kojem se, sve do završetka rata 1995., ne formiraju kompaktne nacionalne teritorije. Godine 1878. područje Bosne i Hercegovine prelazi pod upravu Austro-Ugarske, što označava početak nekoliko paralelnih političkih procesa na toj teritoriji. Prije svega počinje jači prodor nacionalnih ideja kod Hrvata i Srba, koji se vjerski i etnički sve više povezuju sa svojim sunarodnjacima u Srbiji, odnosno Kraljevini Hrvatske i Slavonije (odvojena teritorijalna jedinica u mađarskom dijelu Austro-Ugarske). Paralelno s time, neki austrijski upravitelji, poput Benjamina Kallaya, pokušavaju stvoriti jedinstveni bošnjački nacionalni identitet, oslanjajući se prije svega na potporu islamskog stanovništva, ali pozivajući pripadnike ostalih religija da se priključe tom projektu, doduše neuspješno (Malcolm, 2011, 270-271).

Upravo buđenje nacionalnih svijesti označava i početak upotrebe nasilja kao sredstva rješavanja sukoba Srba, Hrvata i Bošnjaka. Ipak, u početnom periodu Austro Ugarske uprave počinje politička borba za prevlast, unutar koje se Hrvati zalažu za spajanje s Kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom, Srbi se zalažu za jugoslavenske ili velikosrpske ideje, a Bošnjaci muslimani pokušavaju zadržati svoje agrarne i porezne privilegije koje su imali u Osmanskom Carstvu. Ova politička borba kulminirat će događajem koji će obilježiti ne samo budućnost Bosne i Hercegovine već i čitavog svijeta, a to je atentat na prijestolonasljednika Austro Ugarske, Franza Ferdinanda, 28. lipnja 1914. godine.

Taj događaj treba promatrati unutar konteksta napetosti na globalnoj razini između velikih sila (Njemačke i Austro-Ugarske s jedne, te Francuske, Ujedinjenog Kraljevstva i Rusije s druge strane), te iako je nesumnjivo služio kao povod izbijanja sukoba Velikih sila, zasigurno nije bio uzrok ratu, već kulminacija dvadesetogodišnjih napetosti (Grenville, 1994, 67-74; Sommerville i Weswell, 2010, 18-21).

Ipak, njegova važnost za razumijevanje povijesnih prilika u Bosni i Hercegovini je iznimna. Bosna i Hercegovina nekoliko je već desetljeća, a posebice od Austro Ugarske aneksije 1908., predstavlja osnovnu točku prijepora i najvažniji cilj vanjske politike Kraljevine Srbije. Iako podaci od etničkom sastavu stanovništva iz tog perioda nisu poznati, klasifikacija po religijskom opredjeljenju iz popisa stanovništva 1910. godine jasno pokazuje kako pravoslavno (u velikoj većini slučajeva srpsko) stanovništvo čini relativnu većinu na prostoru Bosne i Hercegovine sa 43,5 % udjela u općoj populaciji (Čagalj, 2019, 28). U Kraljevini Srbiji, ali i među srpskim stanovništvom u Bosni (Malcolm, 2011, 277) nakon pobjeda u dva Balkanska rata dolazi do nacionalnog buđenja i jačanja nacionalnih ambicija, koje imaju za cilj ujedinjavanje cjelokupnog srpskog nacionalnog korpusa i stvaranje teritorijalno zaokružene nacionalne države koja bi svojim teritorijem i moći mogla dominirati kao regionalna sila. U tom kontekstu, uz svu suradnju kulturnih, umjetničkih pa i političkih krugova u Sarajevu, Mostaru i Banja Luci između Hrvata, Srba i Muslimana (Bošnjaka), pojavljuju se političke i terorističke organizacije, među kojima je i Mlada Bosna. Radi se o srpskoj nacionalističkoj organizaciji, inspiriranoj nacionalistički pokretima u drugim dijelovima Europe, što se vidi i u samome imenu (po uzoru na Mladu Italiju, Mlade Turke itd.). Njen najpoznatiji član je upravo Gavrilo Princip, koji je i izvršio već spomenuti atentat na Franza Ferdinanda 1914. godine. Koliko je sam atentat bio posljedica vanjskog utjecaja a koliko unutarnjih napetosti, te koliko je to bio jugoslavenski, a koliko velikosrpski projekt, nemoguće je odgovoriti (Malcolm, 2011, 282). Ipak, moguće je primijetiti veliku povezanost

organizacija iz Kraljevine Srbije u samoj pripremi i izvršenju atentata, koji na neki način predstavlja primjer prvog čina državno sponzoriranog terorizma (Bilandžić i Lucić, 2014, 132). Iako se može postaviti pitanje objektivne uspješnosti tog čina (Bilandžić i Lucić, 2014, 139), nema nikakve sumnje kako taj događaj i dan danas u Bosni i Hercegovini nosi poprilično različito značenje i simboliku za lokalno stanovništvo, a te razlike u tumačenju ovog povijesnog događaja najčešće su raspoređene prema etničkim linijama te su refleksija trenutnih političkih napetosti (Robinson i Sito-Sucic, 2014; Beasley-Murray, 2014).

U razdoblju Kraljevine Jugoslavije dolazi do jasnije političkog grupiranja etničkih grupa u političke stranke. Iako bosanske Srbe u najvećoj mjeri predstavlja stranka Radikalni demokrati (Malcolm, 2011, 294), njihovi glasovi su raspoređeni u više različitih stranaka dok se hrvatski birači najviše grupiraju u Hrvatskoj seljačkoj stranci, a muslimanski u novoosnovanu Jugoslavensku muslimansku organizaciju. Unatoč njenom imenu i ulozi kao glavnog političkog predstavnika muslimanskog stanovništva Bosne i Hercegovine, važno je napomenuti kako su se zastupnici te stranke u Skupštini izjašnjavali kao (češće) Hrvati ili (rjeđe) Srbi (Kasapović, 2005, 92-93). Ovakva kroatizacija ili srbizacija muslimanskih političkih elita pojava je koja je obilježila međuratno razdoblje u politici Bosne i Hercegovine, iako su njeni dosezi u široj populaciji među muslimanima bili zanemarivi. U narednom razdoblju dolazi do raznoraznih privremenih političkih savezništava i suparništava, ovisno o tijeku događaja na široj Jugoslavenskoj nacionalnoj sceni, te pitanje Bosne i Hercegovine pada u drugi plan po pitanju političke važnosti, s obzirom na takozvano „Hrvatsko pitanje“ koje je za tadašnju jugoslavensku političku elitu bio prioritetni politički problem. S dolaskom Drugog svjetskog rata, i ponovnim blokovskim razdruživanjem muslimanske elite među ustaše, partizane i vlastite kolaboracionističke jedinice (Kisić Kolanović, 2009, 372-376), na teritoriju Bosne i Hercegovine politički sukob prerasta u otvoreni vojni, odnosno oružani, te se podjele među tri etničke skupine dodatno produbljuju, posebice imajući u vidu ogroman broj ratnih zločina koje su činile sve strane u ratu.

U drugoj, socijalističkoj Jugoslaviji ostali su svi isti vjerski i nacionalni problemi u Bosni i Hercegovini koji su postojali i prije, te su bili „politički proskribirani, politički suzbijani i praktički ignorirani“ (Kasapović, 2005, 111). Unutar tog razdoblja (1945.-1992.), Bosna i Hercegovina integracijom Hrvata u političko pravni poredak 1966., priznanjem muslimana kao nacije 1968., te ustavnim amandmanima 1971. i ustavom 1974. dobila je obilježja društveno političke zajednice koja je po pravima i dužnostima ravnopravna ostalim republikama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (Lučić, 2013, 179).

Problemi nacionalnih zajednica u Bosni i Hercegovini ponovno su ostali u sjeni širih događaja u Jugoslaviji. Ovi sukobi su se, naravno unutar lokalnog konteksta, prelili i na tlo Bosne i Hercegovine, a radilo se prije svega o sukobu srpskog i hrvatskog nacionalizma, (Malcolm, 2011, 355-356) te je za tadašnju federalnu, državnu vlast prihvatljiv bio jedino muslimanski nacionalizam odnosno bosanski etatizam (Lučić, 2013, 247). Međusobni sukobi i nesuglasice su se unutar druge Jugoslavije uglavnom rješavali kroz aktivizam u Komunističkoj partiji. U konačnici, komunistička ideologija nije uspjela nametnuti svoje rješenje za nacionalizam i nacionalna pitanja na prostoru Bosne i Hercegovine, te ove konfrontacije 1992. s raspadom Jugoslavije prerastaju u otvoreni ratni sukob. Specifične okolnosti izbijanja rata, kao i događaji te akteri koji su uvjetovali takav razvoj situacije predmet su koji je već historiografski obrađen (Malcolm, 2011, 368-399; Lučić, 2013; Kasapović, 2005, 113-133). Ono što je u temeljnom interesu kompletne sigurnosne analize nisu u većoj mjeri partikularni uzroci ili povodi za rat, već njegova uvjetovanost promatrajući dugoročni kontinuitet etničkih i vjerskih sukoba na teritoriju Bosne i Hercegovine. U tom smislu izbijanje rata, iako ga je bilo moguće izbjeći (Lučić, 2013, 254) ne predstavlja diskontinuitet koliko kontinuitet sukoba čiji su korijeni, kao što smo pokazali, postojali i ranije.

S pojavom višestranačja i propašću komunističkog sustava, početkom 1990-ih kreće i formiranje etničkih političkih stranaka, kao i postupno naoružavanje civilnog stanovništva s ciljem pripreme za rat. Uskoro dolazi do referenduma o izlasku Bosne i Hercegovine iz Jugoslavije, kakav je prethodno održan u Sloveniji i Hrvatskoj, a koji su s jedne strane u velikoj većini podržali muslimani i Hrvati, a s druge strane u najvećoj mjeri odbili Srbi. Prvo s proglašenjem Republike Srpske 9. siječnja 1992. godine, i drugo s proglašenjem Hrvatske zajednice Herceg-Bosne (kasnije Hrvatska republika Herceg Bosna) 18. studenog 1992., došlo je do teritorijalne i institucionalne dezintegracije Bosne i Hercegovine. (Kasapović, 2005, 127) U tom kontekstu izbija i ratni sukob s tri međusobno suprotstavljene strane. Radi se o ratu koji unutar historiografije ima različite definicije, od primarno građanskog (Hayde, 2013, 49), do primarno agresorskog (s pozicije Hrvatske i Jugoslavije) (Marković i Subašić, 2019, 186). Ipak, ono što je neupitno je da se radi primarno o sukobu tri dominantne etničke zajednice, koje su u imale i međunarodnu pomoć, Srbi i Hrvati prije svega kroz svoje nacionalne države (Hrvatsku i Jugoslaviju). Ovaj rat u bitnoj mjeri odredio je buduće stanje i odnose između ove tri zajednice, između kojih do danas nije došlo do pomirenja, prije svega zbog neefikasnih političkih institucija (Kostic, 2008, 664). Unutar samoga rata posebno važno

je istaknuti ulogu trojice predstavnika etničkih zajednica, predsjednika Republike Hrvatske Franje Tuđmana, predsjednika Jugoslavije Slobodana Miloševića i predsjednika Bosne i Hercegovine Alije Izetbegovića, kao ključnih figura ovoga razdoblja u oblikovanju i vođenju sukoba, te s vremenom njegovog trenutnog zaustavljanja. Ova uloga elita nastavit će se i u miru u smislu održavanja političkog sukoba po nacionalnim linijama (Koneska, 2014, 136). Općenito se ovaj rat može opisati kao građanski, secesijski i iredentistički (Hayden, 2013, 49), a neki autori nazivaju ga i ratom s karakteristikama međunarodne agresije (Hrvatske i Srbije) (Marković i Subašić, 2019, 186).

Rat između hrvatske i muslimanske strane prestaje Washingtonskim sporazumom 1994. godine čine se organizira zajednička Federacija Bosne i Hercegovine, a 14. prosinca 1995. godine, nakon niza neuspješnih mirovnih pregovora, konačno se potpisuje i Daytonski sporazum, temeljni dokument buduće države Bosne i Hercegovine. Prema njemu, Bosna i Hercegovina je podijeljena na dva osnovna dijela, ili „entiteta“, Republiku Srpsku i Federaciju Bosne i Hercegovine (sastavljenu od deset kantona), i treći dio koji se nalazi izvan oba entiteta, Distrikt Brčko.

Posljedice tog sukoba koji je završio prije 25 godina (1995.) osjećaju se još i danas, i u svakom slučaju su bitno promijenile dinamiku odnosa među tri nacionalne zajednice koje tamo žive. Ta promjena prije svega nalazi se u već spomenutoj teritorijalizaciji Bosne i Hercegovine na etničke jedinice (Kasapović, 2005, 133), koja je kasnije omogućila pojedinim nacionalnim elitama da stvaraju vlastite, paralelne ekonomske, historiografsko-interpretativne i političke putove. Može se i ustvrditi da u konačnici ratni sukobi nisu doveli niti do znatnijeg sužavanja niti do znatnijega širenja, teritorijalnoga okvira bilo kojega od triju bosanskohercegovačkih naroda (Mrduljaš, 2008, 237).

Ova šira povijesna perspektiva omogućuje bolji uvod u korijene i uzroke etničkih sukoba na prostoru Bosne i Hercegovine u najkraćim crtama. Namjera ovoga pregleda nije bila kako bi se došlo do zaključka o „iskonskoj“, odnosno primordijalnoj etničkoj mržnji kao generatoru sukoba u Bosni i Hercegovini, već kako bi se ukazalo na činjenicu kako se sukobi unutar nje kroz povijest uglavnom odvijaju na religijsko-etničkoj liniji. Ova činjenica olakšava razumijevanje ne samo povijesnih sukoba, već njihovu konzistentnost u sadašnjosti i potencijalnu eskalaciju u budućnosti, s obzirom na to da suvremeni politički procesi nisu doprinijeli pomirenju i političkom dogovoru pripadnika i političkih predstavnika triju naroda (Kostić, 2009, 399).

5. BOSNA I HERCEGOVINA: SIGURNOSNI IZAZOVI

5.1 Politički okvir Bosne i Hercegovine

Bosna i Hercegovina nije ni nakon deset (Friedman, 2005, 126) niti više od dvadeset (Pehar, 2019, 251) godina nakon potpisivanja Daytonskog sporazuma postala stabilna država. Štoviše, određeni pokazatelji govore o tome kako je razina demokracije u Bosni i Hercegovini od 2008. godine u konstantnom padu (Pehar, 2019, 251). Za ovakvo stanje međunarodni akteri, koji i dalje imaju veliku ulogu i značenje u Bosni i Hercegovini, uglavnom krive lokalne aktere (Kostic, 2008, 404), u čemu se posebno prozvano osjećaju Srbi (Hroešnova, 2012, 90). S druge strane, politički predstavnici Hrvata, Srba i Bošnjaka krive međunarodnu zajednicu za neefikasnost i usporavanje reformi, prije svega zbog nerazumijevanja ili odbijanja razumijevanja situacije u Bosni i Hercegovini (Kostic, 2008, 399; Pehar, 2019, 273). Ono što se može sa sigurnošću reći je da niti jedna od tri dominantne etničke zajednice u Bosni i Hercegovini, a posebice i oni iz skupine „Ostali“ (manjinske etničke skupine u Ustavu Bosne i Hercegovine) nije zadovoljna svojim političkim statusom i političkim uređenjem države u kojoj žive. U osnovi, državno uređenje Bosne i Hercegovine najbliže se može opisati kao konsocijacijska demokracija (Kasapović, 2005, 151). Pojednostavljeno rečeno, radi se o modelu koji se općenito smatra prikladnima kada u pojedinoj državi niti jedna politički definirana skupina (najčešće etnička, u Libanonu primjerice religijska) nema jasnu većinu, i bazira se na podjeli vlasti prema unaprijed dogovorenom modelu unutar kojeg ne bi bilo moguće preglasavanje ili „majorizacija“ relativne većine nad manjinom. U Bosni i Hercegovini ovaj model pokazao se neuspješnim, ali ne zbog manjkavosti samih načela konsocijacijske demokracije, već zbog specifičnih nepogodnosti s kojima se model suočava u praksi: nepostojanje konsenzusa o državnoj zajednici, nepostojanje konsenzusa o političkom sustavu i nedosljedna strategija međunarodnih aktera u izgradnji države i demokracije (Kasapović, 2005, 158-191). Postoji jasna sumnja među pripadnicima srpskog, ali i hrvatskog stanovništva, u potrebu za očuvanjem Bosne i Hercegovine kao države. Dovoljan pokazatelj te podjele je i međuetnički rascjep koji se dogodio prilikom izvornog referenduma o samostalnosti Bosne i Hercegovine, na kojem su kako smo već istaknuli, poprilično jasno po etničkim linijama različito glasali Srbi s jedne strane (protiv izlaska iz Jugoslavije), te Bošnjaci i Hrvati s druge strane (za nezavisnost), s time da su Hrvati već u studenom te godine (1992.) osnovali vlastitu „zajednicu“, Herceg-Bosnu. Novi referendum o ustavnom uređenju ili preinakama iz sasvim razumljivih razloga nije izgledan, prije svega zbog iznimnog rizika kako bi se ponovno pokazala duboka etnička podjela unutar

bosanskohercegovačkog društva, što ne bi polučilo nikakvu dugoročnu korist. Važno je i napomenuti kako se u ovom kontekstu podjele ne promatraju samo kao demarkacijske statističke linije unutar demografske slike Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina je podijeljeno društvu u onoj definiciji koja takvo društvo označava kao „ono u kojemu etnokulturalne razlike imaju takvu političku težinu da remete ustavnu ravnotežu, a načini kojima društvo odgovara na te izazove itekako imaju praktičnu važnost“ (Bačić, 2017, 763). Kada postoji podjela stavova o samom smislu postojanja neke države duž nacionalnih linija, postavlja se i pitanje održivosti takve zajednice. Jedan od primjera podjela je već i kod pitanja državnih simbola Bosne i Hercegovine. Istraživanja su pokazala kako velika većina hrvatskog i srpskog stanovništva ne prihvaća ni himnu ni zastavu Bosne i Hercegovine kao svoju, a njihove stavove ponavljaju i njihovi politički predstavnici, odnosno političke elite (Kostić, 2008, 390-394). Posebno je indikativna činjenica kako ti simboli ionako nisu bili niti namijenjeni da se s njima poistovjeti ijedna skupni u Bosni i Hercegovini, već su smišljeni i dizajnirani od strane Visokog predstavnika (o čijoj će ulozi biti kasnije riječi) kao neutralni simboli bez povijesnog i kulturnog značenja. Čak se i glasnogovornik Ureda visokog predstavnika na predstavljanju zastave šalio kako „nalikuje na kutiju žitarica“ (Hayden, 2013, 307). Nedostatak konsenzusa o samom smislu postojanja Bosne i Hercegovine često je izvor straha o njenoj teritorijalnoj podjeli i rascjepkavanju. Ovaj strah je popraćen i prijetnjom izbijanja novih sukoba, a bošnjačke političke elite često ga koriste kao argument protiv hrvatskih i srpskih zahtjeva za većom autonomijom. Ovo je posebno problematično iz perspektive Republike Hrvatske imajući u vidu zahtjeve pripadnika hrvatskog naroda i njihovih političkih predstavnika za ostvarivanjem onoga što oni vide kao punu ravnopravnost s ostala dva konstitutivna naroda. Podjela, odnosno mit² o podjeli Bosne i Hercegovine u Karadžorđevu 1991. godine između predsjednika Republike Hrvatske i predsjednika Jugoslavije Slobodana Miloševića (Lučić, 2013, 378-473), jedan od najčešće ponavljanih optužaba na račun bosanskohercegovačkih Hrvata kao separatista i agresora u prošlom ratu (1992.-1994.). Ona je, za bošnjačku elitu, dobila novu jačinu presudama hrvatskim političkim predstavnicima i pripadnicima HVO-a i Herceg-Bosne (Tuđman, 2017,30), te će poslužiti i kao argument za veću centralizaciju i unitarizam u kontekstu rješavanja unutrašnjih političkih pitanja uređenja Bosne i Hercegovine. Važno je napomenuti kako u rješavanju pitanja Bosne i Hercegovine, među predstavnicima međunarodne zajednice i općenito javnih osoba izvan

² U ovom kontekstu riječ „mit“ upotrebljava se kao referenca na činjenicu da je iz relativno nepouzdanih izvora nastala priča koja neovisno o tome dali je istinita ili ne, pridonjela stvaranju stereotipizirane priče o ratu u Bosni i Hercegovini 90-ih kao isključivo hrvatske i srpske agresije na Bošnjake.

Hrvatske i Srbije nikada nije bilo govora o preraspodjeli teritorija Bosne i Hercegovine Hrvatskoj i Srbiji (tada Jugoslaviji), iako su kasnije neki od njih promijenili mišljenje. Tu promjenu možda najbolje reflektira slovenski filozof i intelektualac Slavoj Žižek, koji je 1990-ih opisivao Bosnu i Hercegovinu kao „sjajni primjer tolerancije“, da bi 2012. godine u jednom intervjuu pozvao na podjelu Bosne i Hercegovine kao najsretnije i jedino moguće rješenje kompleksne sigurnosne situacije (Hajdarpašić, 2015, 199-200). Unatoč ovakvim istupima pojedinaca u javnoj sferi, ozbiljnih zahtjeva za podjelom Bosne i Hercegovine izvan Republike Srpske i njenog političkog vodstva, nema. Oni regionalni faktori, odnosno pojedini nacionalistički akteri u zemljama regije, koji su i mogli nekada pretendirati na teritorij Bosne i Hercegovine, danas su uglavnom zauzdani međunarodnim pritiskom. Kao što su i primijetili neki istraživači, i kao što će se pokazati u nastavku rada, ovo obustavljanje direktnog uplitanja regionalnih sila u politička i sigurnosna pitanja Bosne i Hercegovine, među kojima je i Hrvatska, pokazalo se značajno lakše od rješavanja unutrašnjih napetosti, kojima je međunarodna zajednica posvetila premalo pažnje i utjecaja (Dobbins, Miller, Pezard, Chivvis, Taylor, Crane, Trenkov-Wermuth, Mengistu, 2013, 122).

U ovom dijelu rada važno je ukratko opisati političko uređenje Bosne i Hercegovine u najkraćim crtama. Radi se o parlamentarnoj reprezentativnoj demokraciji, a sama država podijeljena je na dva entiteta: Republiku Srpsku (49%) i Federaciju Bosne i Hercegovine (51%). Osim njih, u sjeveroistoku zemlje 2000. godine formiran je Brčko Distrikt, kao dio Bosne i Hercegovine koji je sastavni dio teritorija i jednog i drugog entiteta ali nije pod upravom nijednog od njih. Federacija Bosne i Hercegovine je dodatno podijeljena na deset takozvanih kantona, s vlastitim ovlastima i dužnostima. Izvršnu vlast u Bosni i Hercegovini predstavljaju Vijeće ministara koje ima ulogu vlade, te Predsjedništvo, koje je sastavljeno od tri člana od kojih svaki zastupa jedan od tri konstitutivna naroda (Bošnjake, Hrvate i Srbe). Zakonodavnu vlast vrše dva doma Parlamentarne skupštine, Zastupnički dom i Dom naroda. Jedan od najvažnijih faktora političkog odlučivanja u Bosni i Hercegovini, i jedna od njenih specifičnosti koja proizlazi direktno iz Daytonskog mirovnog sporazuma, je ured Visokog predstavnika, kojeg bira Europska unija, i čija uloga je biti međunarodni civilni nadzornik i implementator političkih promjena i reformi unutar Bosne i Hercegovine.

Upravo ovakva kompleksna podjela, s mnogo mjesta moći, i neusuglašenim stajalištima o prirodi političke podjele moći među akterima na bosanskohercegovačkoj političkoj sceni glavni je generator međuetničkih sukoba. Ona prije svega čini Bosnu i Hercegovinu nefunkcionalnom državom, s vrlo malo ovlasti na vlastitom teritoriju (Hayden,

2013, 49). Ovlasti koje je Bosna i Hercegovina kao država imala prilikom svog uspostavljanja su sljedeće: vanjska politika, trgovinska politika, carina, monetarna politika, financije centralnih institucija i slično, što je dovelo do toga da je neki teoretičari opisuju kao „carinsku uniju s ministarstvom vanjskih poslova“ (Hayden, 2013, 304). Drugačiji tip dogovora u kontekstu Daytonskih mirovnih pregovora vjerojatno niti nije mogao biti postignut. Uostalom, on i nije zamišljen kao trajno rješenje problema Bosne i Hercegovine, već je predstavljao „ono što se u tom trenutku moglo dogovoriti (Bennett, 2016, 253). S tim na umu, određeni akteri u Bosni i Hercegovini vidjeli su Dayton kao privremeno rješenje podložno promjenama (Koneska, 2014, 136). Ipak, nepovjerenje prema promjenama je poprilično veliko posebice među Hrvatima i Srbima (Koneska, 2016, 136) koji se boje bilo kakve dodatne koncentracije moći u državne strukture unutar kojih brojčano dominiraju Bošnjaci. Zbog toga su, pomalo neočekivano, glavni zagovarači Daytona u originalnoj interpretaciji postali srpski političari, obzirom da je upravo srpskom narodu Dayton u retrospektivi omogućio najviši stupanj etno-nacionalne sigurnosti (Bennett, 2016, 257). Umjesto da demokraciju vidi kao proces kroz koji neki suvereni narod odlučuje o vlastitom društvenom uređenju, bosanskohercegovački ustavni model vidi ljudska prava kao nadređenu suverenitetu naroda, što je u osnovi ideološko stajalište (Hayden, 2013, 314).

Hrvati su u ovom slučaju ostali između straha i želje za promjenama. Iako nezadovoljni vlastitim političkim statusom, i sve češćim zahtjevima za vlastitim, trećim entitetom (Jukić, 2012), postoji određena bojazan da bi bilo kakve promjene koje nametne međunarodna zajednica ili njen Visoki predstavnik išle ka tom da se postepeno ukine autonomija kantona kao neefikasnih političkih jedinica, čime bi Hrvati izgubili i zadnje ostatke teritorijalne autonomije. Strahovi da bi se mehanizmi centralne vlasti mogle koristiti na štetu Hrvata i Srba u Bosni i Hercegovini pojavljuju se između ostalog kao posljedica poziva Harisa Silajdžića, bošnjačkog člana Predsjedništva za ukidanjem Republike Srpske kao entiteta, te izjave Miroslava Lajčaka, nekadašnjeg Visokog predstavnika (lipanj 2007. – ožujak 2009.) kako bi trebalo omekšati zakone o nacionalnoj reprezentativnosti u Parlamentarnoj skupštini (Koneska, 2016, 136). Uostalom, lokalni akteri već su prilikom pokušaja izrade ustavnih promjena 2009. godine dokazali kako im je primarni interes iskoristiti međunarodne aktere, pa tako i Visokog predstavnika, za vlastite nacionalne političke interese (Hayden, 2013, 341). Unutar takvih uvjeta nepovjerenja, reforme napreduju sporo, a pogotovo one koje se tiču teritorijalno upravnog preuređenja. Ovo posebno teško pogađa Hrvate kao konstitutivni narod s obzirom na to da se njihov status može u pojedinim

segmentima opisati i kao „neravnopravan, depresiran više čak i od pozicije nacionalnih manjina u Europi“ (Kukić, 2010, 75). U tom smislu Hrvatsko pitanje u Bosni i Hercegovini i dalje u perspektivi nema izgledno rješenje koje bi prihvatile sve tri strane. Najpoznatije i najčešće spominjano rješenje je već spomenuti prijedlog stvaranja trećeg entiteta (Pehar, 2019, 251). Ono bi uključivalo formiranje i uspostavljanje teritorijalne jedinice koja bi obuhvaćala većinu teritorija na kojem nacionalnu većinu čine Hrvati, te bi funkcioniralo kao teritorijalni oslonac bosanskohercegovačkim Hrvatima koji bi se našli izvan sastava ovog entiteta. Osim rješavanja pitanja ravnopravnosti hrvatskog naroda, ovakvo rješenje pomoglo bi i smanjivanjem državne administracije (ukidanjem kantona), te postizanjem konsocijacijske demokracije, koja bi omogućila ravnopravan politički poredak u državi i olakšala put ekonomskim i političkim reformama. Predstavnici srpske političke elite ne vide nikakav problem u formiranju ovog trećeg entiteta, sve dok se ne bi morali lišiti dijela teritorija ili ovlasti u njegovu korist (Krešić, 2012). Glavna linija otpora prema formiranju hrvatskog entiteta u praksi dolazi od strane bošnjačkih političkih elita (Grabavac, 2016, 78), koje svako spominjanje trećeg entiteta shvaćaju kao pokušaj separatizma, te ponekad koriste prijetnju ratom kao odgovorom na te zahtjeve (Pehar, 2019, 252). S druge strane, i pojedini hrvatski politički predstavnici, poput bivšeg hrvatskog predsjednika Stipe Mesića, zalažu se za bezentitetsku Bosnu i Hercegovinu kao optimalno rješenje za status Hrvata: „- Rješenje vidim u inzistiranju na tome da novi Ustav poštuje konstitutivnost svih triju naroda na cijelome teritoriju Bosne i Hercegovine, da jamči kulturnu autonomiju u ozračju interkulturalnosti te da izgradi temelje političkih, poreznih, sigurnosnih, upravnih i drugih mehanizama koji će jednako funkcionirati na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine.“ (Mesić, 2010, 5-6). Ono što je evidentno je da pod određenim uvjetima mehanizmi političke podjele moći ponekad mogu voditi do zadovoljavanja etničkih zahtjeva, a ponekad do novih i još većih podjela (Koneska, 2016, 167). Ovakva politička podijeljenost predstavlja sigurnosni izazov Republici Hrvatskoj ne samo zbog njene obveze da brine o interesima i pravima Hrvata koji se nalaze izvan njenog teritorija, već i zbog činjenice da nestabilnost Bosne i Hercegovine može uvjetovati i pogoršanje odnosa između ostalih zemalja u regiji. U tom smislu, sve zemlje u okruženju, uključujući i Hrvatsku, radi vlastite sigurnosti imaju interes u postizanju i očuvanju političke stabilnosti Bosne i Hercegovine. Od posebnog interesa Republici Hrvatskoj trebali bi i biti omogućavanje Hrvatima u Bosni i Hercegovini da ostvare neka od temeljnih nacionalnih prava, kao što je pitanje nacionalnog TV kanala, pitanje jezika, zadržavanja financija u kantonima, očuvanje jezika i slično.

U zaključku, možemo reći da većina bošnjačkog stanovništva smatra da je rješenje za političko uređenje Bosne i Hercegovine u većem centralizmu i unitarizmu, većina Srba podupire secesiju Republike Srpske, a većina Hrvata rješenje vidi u troentitetskoj podjeli (Kostić, 2007, 295; Pehar, 2019, 251). U takvoj pat poziciji čini se gotovo nemoguće da se političke elite triju naroda dogovore o političkom preustroju Bosne i Hercegovine. Čini se kako je politički najmoćniji i najvažniji potencijalni generator promjena i reformi u Bosni i Hercegovini međunarodna zajednica. Ipak treba imati na umu kako su upravo strane sile, prije svega SAD, inzistirale na implementaciji ovog hibridnog političkog modela konsocijacijske demokracije prema zapadnim liberalnim načelima, ne uzimajući u obzir postojeće političko sigurnosne perspektive etničkih skupina u Bosni i Hercegovini (Bennett, 2016, 248). U ovome slučaju, konsocijacijska demokracija nije uspješno odgovorila na izazove stabilnosti i sigurnosti (Bennett, 2016, 252), ali zanimljivo je da iste ove etnonacionalne prepreke koje sprječavaju provođenje sustavnih reformi, omogućuju sporo, ali pravocrtno kretanje (putem manjih, tehničkih reformi) prema Europskoj uniji i daljnjem ekonomskom razvoju (Domi i Petrić, 2019, 152). Ovo usmjerenje prema Europskoj uniji zapravo je i jedna od rijetkih pitanja oko kojeg su političke elite u Bosni i Hercegovini uspostavili suglasnost, te predstavlja jednu od glavnih nada u bolju budućnost za pripadnike svih etničkih skupina. Ipak, ova nada može poprimiti i svoj tragični oblik. Jednako tako što se građani i političke elite Bosne i Hercegovine nadaju da će pristupanjem u Europsku uniju riješiti sve svoje unutrašnje probleme, u isto vrijeme predstavnici Europske unije jasno naznačuju kako Bosna i Hercegovina ne može ući u integracijske procese sve dok ne riješi svoja unutrašnja pitanja (Friedmann, 2005, 124). Također, ekonomski analitičari upućuju na činjenicu da ekonomske krize koje pogađaju regiju Jugoistočne Europe predstavljaju posebnu važnost u kontekstu činjenice da smanjuju povjerenje u institucije, ali što je još važnije, i u same demokratske procese (Bennett, Kincaid, Sanfey, Watson, 2015, 50-51). Za poboljšanje ekonomske situacije, osnovni lijek vide u liberalizaciji tržišta, koja je trenutno onemogućena klijentelizmom i neučinkovitošću institucija (Osbuild i Bartlett, 2019, 165-170). Pozitivna činjenica koja pruža optimizam u pogledu ekonomskih reformi je da za razliku od ostalih segmenata društva, ekonomija Bosne i Hercegovine nije etnički segmentirana (Chandler, 2000, 196).

Zaključno, u smislu političkog stanja, Bosna i Hercegovina nalazi se u „začaranom krugu“ koji je nastao zbog paradoksalne situacije da međunarodna zajednica odbija uključiti Bosnu i Hercegovinu kao ravnopravnog člana međunarodne zajednice u integracijske procese zbog manjkavosti njenog unutrašnjeg uređenja kojeg je ona sama stvorila.

5.2 Uloga međunarodnih aktera u Bosni i Hercegovini

Kao što smo već spomenuli, „vjera u bolju budućnost“ se u Bosni i Hercegovini često prevodi kao „potpora ulasku u Europsku uniju“ (Petrović, 2014, 92). Ovo je otprilike jedino jasno usmjerenje u vanjskoj politici Bosne i Hercegovine kao države. Institucionalna zamršenost i veliki prostor za samostalno djelovanje različitih političkih aktera otvorili su mogućnosti stvaranja nekoliko paralelnih vanjskih politika. One su najčešće vezane uz etničku pripadnost aktera, i ostvarivanje partikularnih interesa. Drugim riječima, političke elite koriste svoj utjecaj u vanjskoj politici, pa i same vanjske aktere kako bi povećali svoj unutrašnji politički legitimitet (Andjelić, 2019, 244). Ova povezanost vanjskih i unutarnjih faktora omogućuju etno-nacionalnim liderima unutar zemlje i zainteresiranim stranama koje dolaze izvana (najčešće države koje pokušavaju iskoristiti političku nestabilnost u Bosni i Hercegovini za ostvarivanje vlastitih interesa) da okupiraju javni diskurs o dnevnopolitičkim temama, te da zadrže status quo ne samo u unutrašnjoj, već i vanjskoj politici (Nadjelić, 2019, 248).

Ovo uvjerenje da će Europska unija „prisiliti“ promjene u Bosni i Hercegovini stvorilo je dvadeset i pet godina nakon rata osjećaj apatije i smanjenje povjerenja u promjene. Manjak momentuma značajnih reformi koje bi se mogle pokrenuti „odozdo“ u kombinaciji s manjkom političke volje lokalnih elita proizvelo je čak i određeno nepovjerenje prema Europskoj uniji (Čepo, 2019, 90). Ipak, Europska unija je i dalje glavni generator pozitivnih ekonomskih promjena u Bosni i Hercegovini (Betts i Payne, 2015, 51), te ima potencijal biti jedan od glavnih faktora sprječavanja povratka etničkom nasilju u Bosni i Hercegovini (Nansen Centar, 2010, 33). Jedan od najvažnijih oblika pomoći koju Europska unija daje Bosni i Hercegovini je financijska, posebice nevladinim organizacijama. Kroz tu pomoć, odnosno njenu recepciju, moguće je vidjeti sav paradoks unutrašnjeg uređenja i međunarodne intervencije u Bosni i Hercegovini: iako su slabe institucije i politička fragmentiranost plodno tlo za širenje utjecaja vanjskih aktera, u isto vrijeme generiraju nemogućnost nevladinih organizacija koje bi trebale biti lokalni generator promjena (i posrednik tog utjecaja) da ostvare dugoročne i održive veze s državnim političkim sustavom i time ostvare veće pomake u reformama (Fagan, 2010, 109). Zbog ovih faktora, a i nedosljednosti te manjka interesa za dubinsko rješavanje problema, pokušaj Europske unije da spoji državne i ne-državne aktere radi boljeg upravljanja državom i generacije reforma koje bi približile zemlju članstvu u Uniji pokazao se neuspješnim (Fagan, 2010, 188), te je otvorio prostor djelovanja za neke druge vanjske aktere. Unutar zadnjih nekoliko godina, od zemalja Europske unije najviše se ističe Njemačka, koja je intenzivirala

svoje diplomatske aktivnosti u Bosni i Hercegovini, te sve više počinje preuzimati ulogu glavnog međunarodnog aktera u zemlji (Mujanović, 2019, 171). Zaključno, Bosna i Hercegovina do danas nije ispunila uvjete za pristupne pregovore s Europskom unijom, te je uz Kosovo jedina država u regiji koja nema status kandidata (Čepo 2019, 88), velikim djelom i zbog slučaja Sejdić-Finci. Radi se o presudi Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu, po tužbi Derve Sejdića i Jakoba Fincija, protiv Bosne i Hercegovine, jer im je kao pripadnicima nacionalnih manjina (Sejdić je Rom, a Finci Židov) onemogućeno političko sudjelovanje u radu Predsjedništva Bosne i Hercegovine i Doma naroda Bosne i Hercegovine (zbog etničke podjele političke vlasti u Bosni i Hercegovini na tri konstitutivna naroda). S obzirom da je presuda Europskog suda za ljudska prava donesena još 2009. godine, a obvezuje Bosnu i Hercegovinu na ustavne promjene koje još nisu provedene (niti 11 godina nakon presude), ponovno se pokazuje neefikasnost političkih struktura i elita Bosne i Hercegovine.

Druga međunarodna organizacija s kojom Bosna i Hercegovina održava intenzivne diplomatske kontakte je vojno-politički savez North Atlantic Treaty Organization (NATO), iako je odnos prema toj organizaciji značajno više u znaku podjele. Unatoč tome što je u nekim trenucima Bosna i Hercegovina izražavala ozbiljan interes da se pridruži NATO-u, u današnjoj političkoj konstelaciji izgledi za tako nešto su iznimno mali. Najveći otpor članstvu dolazi iz Republike Srpske. Ovo na neki način predstavlja izlivanje vanjske politike Srbije u Bosnu i Hercegovinu, s obzirom na to da se kao najčešći emocionalni i povijesni razlog otpora prema članstvu u NATO navodi bombardiranje koje je NATO proveo na prostoru Srbije 1999. godine. Ipak, važno je napomenuti kako je Sarajevo unazad nekoliko zadnjih godina pokrenulo intenzivniju direktnu komunikaciju s Beogradom, što ukazuje na poboljšanje odnosa između centralnih vlasti Bosne i Hercegovine i Srbije (Marković i Subašić, 2019, 195). Vjerojatno značajniji i uvjerljiviji razlog za otpor prema NATO savezu je bliskost i povezanost političke elite Republike Srpske s Rusijom. Povijesno gledano, ovaj utjecaj Rusije u regiji je i utjecao na politiku proširenja NATO saveza. Zbog svih ovih razloga, političke elite u Bosni i Hercegovini prisiljene su živjeti u određenom kompromisu, pa se tako članstvo u NATO-u ne spominje više ni blizu koliko u prošlosti, već se puno veći fokus stavlja na kontinuitet „strukturalne kooperacije“ (Čepo, 2019, 83). Ovaj kratki pregled odnosa Bosne i Hercegovine s NATO savezom pokazao je ponovno, između ostalog, kako su povijesna i kulturološka pitanja važna u razumijevanju aspekata djelovanja aktera, posebice etno-nacionalnih elita u Bosni i Hercegovini. I konačno, unatoč unutrašnjim podjelama, važno

je napomenuti kako je minimalni konsenzus među elitama ipak postignut, te da postoji bar djelomice svijest o potrebi za jačanjem kolektivne sigurnosti sva tri naroda u jedinstvenom sustavu, pa bio on i kroz suradnju s NATO savezom (Čepo, 2019, 86).

Od pojedinih zemalja, vjerojatno najveću prisutnost u Bosni i Hercegovini u diplomatskom smislu i dalje imaju Sjedinjene Američke Države (Mujanović, 2019, 168). SAD se još od neuspjelih pregovora europskih sila sa zaraćenim bivšim jugoslavenskim republikama postavio kao glavni akter u regiji. Od potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuma 1995. godine (u istoimenom gradu u saveznoj državi Ohio) do danas taj utjecaj nije više aktivne prirode, već su američki diplomati i političari odlučili da je posao u Bosni i Hercegovini završen, da je Daytonski sporazum pobjeda američke diplomacije i da je u interesu SAD-a održavati politički status quo kako se ne bi doveli u pitanje pozitivni učini američke prisutnosti u regiji. Ovo povlačenje SAD-a, i prepuštanje Bosne i Hercegovine barem djelomice Europskoj uniji unutar zadnjih dvadesetak godina došlo je u kontekstu s izbijanjem novih sigurnosnih kriza na globalnoj sceni. Unatoč tome, moguće je da će invazija Rusije na Ukrajinu i njeno sve veće povezivanje sa Srbijom dovesti do toga da će se američka visoka politika ponovno uključiti aktivnije u Europu kao odgovor na utjecaj iz Moskve (Mujanović, 2019, 170). Ako se to i dogodi, a čini se izgledno, moguće je da će Bosna i Hercegovina uz Kosovo ponovno postati primarna zona zadržavanja i kontroliranja ruskog utjecaja (Mujanović, 2019, 170). U svakom slučaju, možda i od presudne važnosti za stabilnost u regiji bit će i izbor američke diplomacije među lokalnim akterima za sklapanje čvršćih savezništava i stvaranje novih/starih koncentracija tvrde moći u regionalnom okruženju. Nema sumnje da će ti isti lokalni akteri iskoristiti podršku SAD-a za rješavanje vlastitih unutrašnjih pitanja u Bosni i Hercegovini. U tom kontekstu, posebno je zanimljiva činjenica kako je 2009. godine Republika Srpska sa 4.6 milijuna dolara ulaganja bila treći najveći lobist od stranih vlada u SAD-u (Bennett, 2016, 203).

Što se tiče ostalih zemalja, važno je spomenuti Ujedinjeno Kraljevstvo, koje će izlaskom iz Europske unije zasigurno napraviti određene promjene u svojoj vanjskoj politici. Moguće je da nove britanske vlade odluče pojačati, putem NATO saveza, svoju vojno-diplomatsku prisutnost na kontinentu izvan okvira Europske unije. Ovaj strateški zaokret s benevolentne, ali u konačnici nezainteresirane politike Njemačke i Europske unije (Mujanović, 2019, 173) prema jednoj strateški odlučnoj sigurnosnoj politici može poremetiti odnose snaga i u samoj Bosni i Hercegovini, a može poslužiti i kao dodatni mehanizam garancije kontinuirane prisutnosti međunarodne zajednice kao faktora stabilnosti. Što se tiče već

spomenute Rusije, za Moskvu je Bosna i Hercegovina strateški centar Balkana (Mujanović, 2019, 174), dok je za američku politiku to zadnjih nekoliko godina bilo Kosovo. Činjenica da SAD više nema toliku prisutnost u samoj Bosni i Hercegovini omogućila je Rusiji da odugovlači pa čak i spriječi Euro-Atlantske integracijske procese u regiji. Uz spomenute, još jedna sila sva većem pozornošću prati događanja u Bosni i Hercegovini, te sve više se nastoji s njom povezati diplomatski i ekonomski a to je Turska. Ovaj utjecaj je posebno zanimljiv i zabrinjavajući iz sigurnosnog aspekta ako se uzme u obzir zamjetni odmak Turske države prema autoritarizmu. Iz tog razloga, utjecaj Turske, s kojom određeni bošnjački političari održavaju i naglašavaju kulturalne i povijesne veze, može predstavljati još jednu prijetnju ionako fragilnoj demokraciji u Bosni i Hercegovini (Mujanović, 2019, 177)

Prema svim dostupnim podacima, Bosna i Hercegovina je i dalje mjesto diplomatskih sukoba i suradnje Velikih sila, te će to u budućnosti i dalje ostati. Sama kontinuirana prisutnost Visokog predstavnika dovoljno govori o tome kako međunarodna zajednica, a posebno Europska unija, nemaju povjerenja u lokalne aktere da sami riješe svoje unutrašnje probleme. Iako prisutnost i utjecaji međunarodnih sila u određenim trenucima mogu biti stabilizirajući, a u drugima destabilizirajući faktor za razvoj Bosne i Hercegovine, može se reći kako građani ipak imaju sreće da sama njihova lokacija u Europi sprječava Velike sile da ih ignoriraju. Ovo je luksuz koji većina zemalja koje se nalaze u etničkom ili religijskom konfliktu nemaju (McMahon i Western, 2009 ,83).

5.3 Demografske promjene

Svaka nacija nastoji očuvati svoje fizičko prisustvo na onom teritoriju koji za nju ima određeno kulturno povijesno naslijeđe. Bosna i Hercegovina u velikoj mjeri predstavljaju jedan takav teritorij za hrvatsku naciju, s obzirom na prisutnost Hrvata na tom području još od početaka buđenja nacionalne svijesti i prvi etničkih samoidentifikacija. Iz toga razloga kontinuirani pad broja Hrvata u Bosni i Hercegovini, i posebice njihovog udjela u općoj populaciji države, predstavlja područje sigurnosne ugroze za Republiku Hrvatsku u smislu očuvanja i poticanja razvoja Hrvata izvan domovine. Uloga Republike Hrvatske u sprječavanju trendova depopulacije može biti posebno bitna ako se uzme u obzir kako ona nije toliko posljedica slabije biološke dinamike koliko iseljavanja (Čagalj, 2019, 51). Glavni uzroci iseljavanja odnose se na: 1. nemogućnost zapošljavanja, 2. teškoće u postizanju kulturne ravnopravnosti, 3. osjećaj neravnopravnosti hrvatskog naroda uslijed dvoentitetske podjele države Bosne i Hercegovine i 4. neizvjesna politička budućnost Bosne i Hercegovine

(Pejanović, 2010, 40), a od 2013. godine i ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju, i lakoća putovanja i traženja posla u Europskoj uniji. Činjenica je da demografska kretanja mogu u bitnoj mjeri utjecati na geopolitičke odnose, a samim time i na sigurnost neke zemlje. Upravo zbog toga, Republici Hrvatskoj od primarnog interesa u politici spram Bosne i Hercegovine trebalo bi biti jačanje ekonomskih i institucionalnih veza s hrvatskim stanovništvom Bosne i Hercegovine s ciljem poboljšanja tamošnjih demografskih prilika i održavanja povijesno kulturnih veza s ovim područjem od velikog emocionalnog i realnog političkog značaja za Hrvatsku.

5.4 Etničko pomirenje i povjerenje

Preduvjet za rješavanje sigurnosnih izazova u Bosni i Hercegovini, izuzevši daljnju primjenu prisile međunarodne zajednice, je osim rješavanja političkih problema i rješavanje problema društvenog nepovjerenja i nedostatka pomirenja između tri glavne nacionalne i etničke skupine, odnosno Hrvata, Srba i Bošnjaka. U svrhu boljeg sociološkog razumijevanja pojma pomirenja, Roland Kostic u svojoj knjizi *Ambivalent Peace* (2007) ponudio je kao pojmovni okvir za svoje istraživanje o pomirenju etničkih skupina u Bosni i Hercegovini sljedeću definiciju: pomirenje je proces čiji je cilj postići: 1) zajedničko priznanje međusobno prouzrokovanih patnji koje su nastale djelovanjem bivših neprijatelja u prošlosti i barem osnovni konsenzus o tumačenju prošlosti, 2) zajednički osjećaj da je pravda postignuta i 3) vjera u zajedničku budućnost s bivšim neprijateljem (Kostic, 2007, 33). Najvažniji rezultati Kosticevog istraživanja koje predstavio u toj knjizi su sljedeći: Srbi i Bošnjaci većinski se protive pomirenju dok ga Hrvati podržavaju (ali ne i zaborav), a sve tri skupine ogromnom većinom (četiri petine Bošnjaka i devet desetina Srba i Hrvata) protive se društvu u kojem bi etnonacionalne barijere bile potpuno izbrisane i u kojem bi svatko mogao potpuno slobodno birati bračnog partnera izvan svoje etničke skupine. Ipak, sve tri skupine i njihovi politički predstavnici slažu se da je suživot u Bosni i Hercegovini moguć uz uvjet da se poštuju prava etničkih zajednica (Kostic, 2007, 352-352). Ono osnovno što proizlazi iz ovog istraživanja je da etničke skupine i više od deset godina nakon implementacije Daytonskog sporazuma (knjiga je nastala 2007. godine) i dalje smatraju svoj etnički identitet ugroženim od strane ostalih aktera u državi. Iako priznaju mogućnost suživota, očito je još tada pomirenje bilo u početnim fazama, posebice uzevši u obzir kako do nikakvog pomaka nije došlo u smislu postizanja konsenzusa o prirodi prošlog rata, te tko je glavni krivac za rat (Kostic, 2008, 396). Ovo istraživanje je provedeno prije gotovo petnaest godina, no ne čini se kako je došlo do pomaka u ovim stavovima, posebice kada se uzmu u obzir izjave političkih predstavnika triju

naroda. Također, unatoč tome što građani većinski odbacuju nacionalističke ideologije, istraživanja su pokazala kako podsvjesno internaliziraju dijelove retorike koje iz njih proizlaze (Hronešova, 2012, 90). Ono što može biti indikativno je i da stanovnici etnički heterogenih područja pokazuju manji stupanj povjerenja prema pripadnicima drugih etničkih skupina, naspram stanovnika iz etnički homogenih regija (Hakansson i Sjöholm, 2007, 972), što također može uputiti na utjecaj percepcije ugroženosti etničkog identiteta u formiranju međuetničkih odnosa. Ukratko, razdoblje od kraja rata može se najbolje opisati kao stabilni mir bez pravog pomirenja iako se treba napomenuti da je i ta stabilnost u očima stanovnika Bosne i Hercegovine uvjetovana prije svega prisutnošću međunarodnih organizacija i inicijativa (Kostic, 2008, 399). Što se tiče same uloge međunarodne zajednice, posebno je bitna uloga Međunarodnog suda prave u Haagu. Ne ulazeći u statistiku i interpretaciju njegovih presuda, ipak je važno vidjeti efekt toga suda upravo na proces pomirenja s obzirom na to da mu je to bio jedan od deklariranih ciljeva prilikom njegovog uspostavljanja. Tako su istraživači došli do zaključka kako nema dokaza da je sud imalo pomogao u rješavanju pitanja pomirenja (Hayden, 2013, 283), te da su glavni profiteri postojanja ovog suda lokalni političari u bivšoj Jugoslaviji (posebice oni koji su se javno suprotstavljali sudu) i oni koji su uspješno unaprijedili svoje karijere radeći sa sudom, poput nevladinih organizacija koje su upotrijebile koncept međunarodne pravde kao osnovu za svoje postojanje i financiranje (Hayden, 2013, 276). Sudeći prema reakcijama političkih aktera na presude suda, može se čak i reći kako je sud podjele i osjećaj nepravde kod etničkih skupina dodatno pojačao. Neuspjeh ovog i ostalih pokušaja pomirenja najvjerojatnije leže u činjenice da u samome početku nije jasno definirano oko čega se točno treba pomiriti i tko su prikladni lokalni akteri da to pomirenje i provedu. Ono što je izgledno je da sam proces pomirenja ne može doći od međunarodne zajednice, već da mora ići ruku pod ruku s traženjem dugotrajnih političkih rješenja (Kostic, 2012, 664).

5.5 Terorizam

Pitanje terorizma povezuje se Bosnom i Hercegovinom najmanje od početka prošloga rata (1992. godine) i dolaska mudžahedina, njih oko 1000 do 2000 u svrhu džihada (Hegghammer, 2011, 61), odnosno oružane borbe sa svrhom širenja islama (prema islamističkoj interpretaciji). Njihova prisutnost je dočekana s prešutnim odobravanjem od strane bošnjačke političke elite, koja je odlučila islamizam iskoristiti kao svojevrsnu protutežu srpskom i hrvatskom nacionalizmu. Nekoliko stotina ovih boraca ostao je i nakon rata, a oni su pokušali u suradnji sa svojim matičnim organizacijama, prije svega Al-Qa'idom, te putem

raznih nevladinih organizacija (Bougarel, 2018, 206) provesti opću islamizaciju bošnjačkog društva s ciljem da provedu islamizaciju politike, što je uobičajena strategija takvih pokreta (Bilandžić, 2019, 172). Iako nisu uspjeli u tom svom osnovnom cilju (Kohlmann, 2005, 179), nepobitno je da mogućnost islamističkog terorizma i dalje predstavlja jednu od najvećih prijetnji sigurnosti ne samo građana Bosne i Hercegovine, već i regije, a time i Republike Hrvatske (Leslie, 2014, 5-29). U godinama neposredno nakon završetka rata, borci koji su ostali u Bosni i Hercegovini povlače se u zatvorene zajednice i sela, poput Gučje Gore kod Travnika ili Bočinje kod Maglaja. U tom razdoblju uspješno su privukli mali broj mladih ljudi u svoje „trening kampove“, međutim s dolaskom 2001. godine i napada 11. rujna na SAD, Bosna i Hercegovina počinje predstavljati nesigurno područje za nasilne islamiste. U tom razdoblju dolazi i do rascjepa između islamista Bosne i Hercegovine na dvije osnovne grupe: legaliste koji priznaju autoritet Islamske zajednice s jedne strane, i manjine okupljene oko internet stranica „Ensarije šerijata“ i „Kelimet ul- haqq“ (Riječi istine) koji podržavaju globalni džihad Osame bin Ladena (vođe Al-Qa'ide) (Bougarel, 2018, 207). Ova druga skupina kasnije se okupila u nekoliko izoliranih sela, ponajprije i Gornjoj Maloči blizu Brčkog. Prisutnost islamista u Bosni i Hercegovini ipak nije značajnije promijenila odnos opće populacije prema islamu i njegovom shvaćanju, ali je potakla rasprave u samoj Islamskoj zajednici (Bougarel, 2018, 208-212), koja je 2016. godine identificirala 38 paralelnih zajednica koje bez dopuštenja i suglasnosti okupljaju muslimanske vjernike (Bajrović, 2018), za neke od kojih postoji mogućnost da predstavljaju centre za radikalizaciju i islamizaciju potencijalnih boraca.

Vjerojatno najznačajniji islamistički pokret u Bosni i Hercegovini je vehabizam. Njega možemo definirati najšire kao „islamski pokret koji zagovara vraćanje na osnovna i izvorna islamska učenja.“ (Rmandić, 2017, 393). Vehabije smatraju da „muslimani ne trebaju prihvatiti zapadnjačke aktivnosti kao što je politika, jer po njihovom shvaćanju oni se trebaju angažirati na širenju vere i svetoj borbi za vjeru (džihad)“ (Rmandić, 2017, 394). Vehabije se zalažu za islamsko pravo, odnosno šerijat i njegovu striktnu primjenu. Točan broj vehabija koji se nalaze u Bosni i Hercegovini nije poznat iako neki stručnjaci procjenjuju da se radi o 10 posto islamske populacije (Bilandžić, 2019, 172), odnosno 5 posto opće populacije (Rmandić, 2017, 393). Najpreciznija brojka što se tiče islamističkog pokreta općenito dolazi iz istraživanja provedenog od strane Pew Research Centra iz 2013. godine prema kojem 15 posto islamskog stanovništva u Bosni i Hercegovini smatra da bi šerijatski zakon (odnosno vjerski islamski zakon) trebao postati i službeni zakon države u kojoj žive (Pew Research

Center, 2013). Poseban problem predstavlja i činjenica da stručnjaci procjenjuju da vehabije čine čak 18 posto muslimanske populacije na obližnjem Sandžaku (teritoriju koji je djelomice u Srbiji, djelomice u Crnoj Gori) (Rmandić, 2017, 393), koji je područje konflikta postao još u razdoblju od 1992. do 1997. godine (Pulton i Taji-Farouki, 1997, 170-193). Procjenjuje se da u Bosni i Hercegovini postoji oko tri tisuće vehabija koji su spremni i obučeni za izvođenje terorističkih akcija na Balkanu (Rmandić, 2017, 400) i koji su iznimno dobro umreženi i povezani s ostalim sličnim pokretima u svijetu. Ovaj utjecaj je dodatno pojačan činjenicom da neke zemlje poput Saudijske Arabije i Irana, a odnedavno i Turska, s izuzetnim interesom prate stanje u Bosni i Hercegovini i pokušavaju stvoriti prostore svog utjecaja putem religijskog aktivizma, te osnivanja i financiranja raznih škola, objekata i centara uglavnom religijske namjene. Procjenjuje se da je od 2012. godine 220 do 330 boraca s područja Bosne i Hercegovine otputovalo u zone konflikta u Iraku i Siriji („Bosnia & Herzegovina: Extremism & Counter-Extremism“³), a neki istraživači dodatno su precizno obradili podatke i došli do broja od 240 boraca (Azinović, 2018, 4), čime Bosna i Hercegovina čini najveći kontingent stranih boraca po glavi stanovnika od ijedne europske zemlje izuzevši Belgiju. Također, smatra se da je do lipnja 2016. ubijeno 50 boraca, dok ih se 50-ak vratilo u Bosnu i Hercegovinu. Od ovih povratnika, njih desetak je uhićeno pod optužbama za terorizam. Također, Europska komisija je upozorila Bosnu i Hercegovinu kako i dalje „nije dosegla međunarodne standarde borbe protiv pranja novaca i financiranja terorizma“ („Bosnia & Herzegovina: Extremism & Counter-Extremism“⁴). Unutar posljednjih nekoliko godina može se primijetiti nekoliko konzistentnih trendova koji se tiču radikalizacije i regrutacije potencijalnih islamističkih boraca na Zapadnom Balkanu, pa tako i u Bosni i Hercegovini: regrutacija boraca za ratišta na Bliskom istoku puno je uspješnije provedena u zapadnim zemljama poput Belgije nego na Balkanu, regrutacija boraca uspješnije je provedena u onim zemljama u kojima su muslimani manjina (Makedonija, Srbija) nego u onima u kojoj su većina, i konačno, u usporedbi sa islamističkim terorističkim skupinama i pojedincima na Zapadu, čini se da su islamisti sa područja Balkana manje nasilni i manje željni „osvete“ spram vlastitih zajednica (Azinović, 2018, 5-7). Mjere koje su se pokazale uspješnima u sprječavanju regrutacije i odlaska lokalnih radikaliziranih islamista na strana ratišta su između ostalog i veća razina regionalne suradnje, kriminalizacija sudjelovanja u stranim borbenim formacijama i nadzor nad takozvanim povratnicima. Sami povratnici više i ne predstavljaju najveću terorističku prijetnju na području Bosne i Hercegovine, s obzirom da

³ <https://www.counterextremism.com/countries/bosnia-herzegovina>

⁴ <https://www.counterextremism.com/countries/bosnia-herzegovina>

su uglavnom stavljeni pod striktan nadzor, i poznati su službenim sigurnosnim organima. U usporedbi s njima, mnogo već opasnost u budućnosti predstavljaju samostalni akteri („lone-wolf“), koji postanu poznati državnim organima tek kada počine teroristički čin (Azinović, 2018, 14). Također, zabrinjava i utjecaj stranih aktera na procese radikalizacije i regrutacije u samoj Bosni i Hercegovini. Ono što će biti ključno u budućoj prevenciji i kontroli nad ovim procesima je dublje razumijevanje podjela unutar samog islamističkog pokreta u Bosni i Hercegovini (Jusić, 2017, 43-57) radi dubljeg i šireg shvaćanja procesa radikalizacije, te bolji nadzor nad internetskim izvorima i platformama koje danas predstavljaju najčešći oblik regrutacije potencijalnih novih boraca (Azinović, 2018).

Što se tiče terorističkih činova na samom području Bosne i Hercegovine, važno je istaknuti udar u Mostaru 2007. godine, 2008. godine u Vitezu, napad na policijsku postaju u Bugojnu 2010. godine, napad na američku ambasadu 2011. godine, napad na policiju u Zvorniku 2015. godine (Bilandžić, 2019, 175). Ovaj porast broja i intenziteta napada u posljednjem desetljeću predstavlja razlog za intenziviranjem aktivnosti Republike Hrvatske u suzbijanju terorističkih prijetnji iz Bosne i Hercegovine, pogotovo uzevši u obzir da su hrvatski povratnici bili česta meta ovih napada. Svijest o ovoj opasnosti postoji već neko vrijeme u međunarodnoj zajednici, pa je tako autor Daytonskog sporazuma, Peter Holbrooke u jednom intervjuu izjavio kako bi se bez Daytona rat protiv terorista vodio u planinama i špiljama Bosne i Hercegovine kao što se vodi u Afganistanu i Iraku⁵. Prema nekim procjenama, jedan od razloga priznavanje Republike Srpske i stvaranja politički podijeljene zemlje istim tim sporazumom 1995. godine je bila i procjena američke obavještajne zajednice o opasnosti koje islamski ekstremizam može predstavljati u Bosni i Hercegovini (Pehar, 2019, 267). O tome koliko je u međunarodnom smislu Bosna i Hercegovina važna u suzbijanju terorizma govori i izvještaj Europol iz 2019. godine koji upozorava na propagandna i regrutacijska djelovanja već spomenutih izoliranih i radikaliziranih komuna koje postoje na prostoru cijelog Zapadnog Balkana (Europol, 2019, 44) posebice u Bosni i Hercegovini. Također nedavno je usvojena rezolucija republikanskog senatora u Kongresu SAD-a Teda Cruza koja govori o planiranim terorističkim napadima na američku ambasadu u Bosni i Hercegovini u organizaciji bivšeg čelnika iranske obavještajno-sigurnosne agencije Qasema Soleimania (Cruz, 2020). Mnogi od problema vezanih uz terorizam nisu riješeni na zadovoljavajući način, djelomice i zbog toga što se već spomenuti politički problemi u uređenju Bosne i Hercegovine prikivaju radi stvaranja slike o idealističnom multi-etničkom

⁵ <https://www.pbs.org/newshour/show/a-new-constitution-for-bosnia>

društvu i uspjehu Daytonskog sporazuma (Lučić, 2001, 141) kao američkog projekta. Ipak, treba napomenuti kako je opasnost od terorizma priznata od strane sigurnosnih organa Bosne i Hercegovine, te je 2015. donesena i strategija za borbu protiv terorizma⁶ prema kojoj je terorizam jasno definiran kao jedan od osnovnih sigurnosnih problema Bosne i Hercegovine. Iako prema statističkim podacima nema potrebe za panikom u Republici Hrvatskoj vezano uz moguće terorističke prijetnje iz Bosne i Hercegovine (najviše zbog činjenica da su zemlje Zapada puno privlačnije mete za islamističke organizacije (Kohlman, 2005, 281)), terorizam predstavlja posebnu opasnost u samoj Bosni za Hrvate, ali i ostale koji u njoj žive zbog fragilne političke strukture. Upravo zbog političke fragilnosti i već prikazane razine etničkog povjerenja, Bosna i Hercegovina teško će pretrpjeti bilo kakav čin koji ima kao sredstvo postizanja cilja „intencionalno širenje straha odnosno terora“ (Lucić, 2019, 108). Iako je svaki teroristički čin teško predvidjeti, posebice u kontekstu slabog kontakta između čelija, niske razine organiziranosti i/ili samostalnog djelovanja pojedinaca, ipak bi bilo nužno da Republika Hrvatska sigurnosno djeluje na području Bosne i Hercegovine u suradnji s drugim regionalnim silama s ciljem prevencije, te da se diplomatski i organizacijski pripremi na moguće posljedice tih činova.

⁶ http://msb.gov.ba/PDF/STRATEGIJA_ZA_BORBU_PROTIV_TERORIZMA_ENG.pdf

6. SIGURNOSNA POLITIKA REPUBLIKE HRVATSKE: BOSNA I HERCEGOVINA

Bosna i Hercegovina u najnovijoj Strategiji nacionalne sigurnosti, koja je donesena odlukom Hrvatskog sabora 2017. godine, spominje se 16 puta, dok se u posljednjem izvještaju Sigurnosno-obavještajne agencije iz 2018. godine spominje 12 puta. Ova činjenica ukazuje na svijest organa državne sigurnosti o iznimno važnom položaju Bosne i Hercegovine u sustavu sigurnosti Republike Hrvatske. Kao jedan od četiri eksplicitno navedenih nacionalnih interesa u Strategiji navodi se „ravnopravan položaj, suverenitet i opstanak hrvatskoga naroda u Bosni i Hercegovini...“. Također upozorava se i na činjenicu da „hrvatsko susjedstvo pokazuje trendove jačanja netolerancije, radikalizama i ekstremizama, posebice islamističkog radikalizma.“. U Strategiji se iskazuje i odlučnost o ostvarivanju jednakopravnog položaja Hrvata u Bosni i Hercegovini kao konstitutivnog naroda, te se navodi kako će Republika Hrvatska Bosnu i Hercegovinu podržati u euroatlantskim integracijama i kako poštuje suverenitet i teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine, ali da će ustrajati na ostvarivanju prava Hrvata. Ono što u Strategiji nedostaje je prijedlog konkretnih mjera i resursa koji bi poslužili za ostvarivanje navedenih ciljeva. Što se tiče izvješća SOA-e također se navodi neravnopravan položaj hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini (str. 17) kao jedan od osnovnih izazova nacionalnoj sigurnosti Republike Hrvatske. Također, Bosna i Hercegovina navodi se i kao jedan od potencijalnih izvora islamističkih terorističkih prijetnja za Republiku Hrvatsku. Ovo pitanje posebno se istaknulo u raspravama o masovnim migracijama koje su uslijedile kao posljedica ratnih sukoba na Bliskom istoku. Pozicija Republike Hrvatske kao vanjske granice Europske unije i Bosne i Hercegovine kao važne točke na ovoj migrantskoj ruti predstavlja i predstavljat će izvor napetosti u odnosima između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine i u budućnosti.

Republika Hrvatska od svoje samostalnosti uspostavila je sustav nacionalne sigurnosti koji uključuje tri ključna dijela: sigurnosni, koji podrazumijeva primjenu širokog spektra političkih, diplomatskih, sigurnosnih i gospodarskih mjera; obavještajni, koji šire promatrano proizlazi iz sigurnosnog, ali predstavlja posebni podsustav, i obrambeni koji se odnosi na obranu zemlje i upotrebu oružanih snaga (Tatalović i Bilandžić, 2005, 133). Za djelovanje po pitanjima sigurnosnih rizika za Republiku Hrvatsku vezanih u Bosnu i Hercegovinu, od osnovnog značaja je diplomatsko djelovanje. To djelovanje je, gledano povijesno od početka rata 1992. godine, prolazilo kroz nekoliko faza. Početnu fazu, odnosno ratno razdoblje neki su istraživači okarakterizirali kao „istočni grijeh“ hrvatske vanjske politike, misleći tu prije sveg

na stvaranje Hrvatske zajednice Herceg-Bosne i navodno izazivanje ratnog sukoba sa Bošnjacima (Bošnjak i Bošnjak, 2018, 336-337). Ova teza ponavljana je kroz nekoliko navrata i od strane hrvatskih političara, primjerice bivšeg predsjednika Republike Hrvatske Ive Josipovića, posebice u kontekstu smanjenja udjela Hrvata u populaciji Bosne i Hercegovine, iako za povezanost ova dva fenomena nema empirijskih dokaza (Domović, 2013, 66-67), dok neki autori Hrvatsko-bošnjački rat promatraju suprotno, kao čin bošnjačke agresije spram bosanskohercegovačkih Hrvata (Shrader, 2003, 161). Također, Republiku Hrvatsku se optužuje da je nastavila podržavati paralelne etničke političke strukture u Federaciji Bosne i Hercegovine i nakon rata (Marković i Subašić, 2019, 186). Ipak, faza diplomatskih odnosa nakon završetka rata 1995. godine može se okarakterizirati kao relativno pozitivno razdoblje za razvoj dobrosusjedskih odnosa dvije države. Između Hrvatske i Bosne i Hercegovine potpisano je oko pedesetak bilateralnih sporazuma⁷, te se vanjska politika Republike Hrvatske s dolaskom Stjepana Mesića na poziciju predsjednika preusmjerava na suradnju s organima centralne vlasti u Bosni i Hercegovini (Marković i Subašić, 2019, 187). Također, prema zadnjim podacima s web stranice Ministarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske⁸ Bosna i Hercegovina je za Hrvatsku druga najznačajnija zemlja uvoza, te najznačajnija zemlja izvoza, tako da je i ekonomska suradnja dviju zemalja od ogromne važnosti za razvoj bilateralnih odnosa. Ipak, i dalje postoje određeni problemi u diplomatskim odnosima dviju zemalja koji se moraju riješiti. Osim već nekoliko puta spomenutog statusa bosanskohercegovačkih Hrvata u političkom i pravnom sustavu Bosne i Hercegovine, glavno pitanje diplomatskih prijepora zadnjih nekoliko godina je bila izgradnja Pelješkog mosta (Marković i Subašić, 2019, 189). Upravo u tom slučaju vidljiv je bio sav apsurd unutrašnjih političkih odnosa u Bosni i Hercegovini, jer se hrvatski predstavnik u predsjedništvu izabran od strane Bošnjaka politički postavio suprotno interesima Republike Hrvatske, dok je srpski član predsjedništva spriječio sve pokušaje sprječavanja izgradnje mosta, prije svega zbog svoji partikularnih, entitetskih interesa. U svakom slučaju, iako je u ovoj situaciji Republika Hrvatska diplomatski profitirala od političke razjedinjenosti elita u Bosni i Hercegovini, ipak zabrinjava činjenica da ovi prijepori nisu mogli biti riješeni na elegantniji način.

Što se tiče javnog mijenja, prema opširnom istraživanju Bože Skoke iz 2010. godine, može se zaključiti kako stanovnici Bosne i Hercegovine imaju uglavnom pozitivno mišljenje

7

http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_BiH/bilateralni_odnosi/medunarodni_ugovori/prema_drzavama/Default.aspx?template_id=16&s1=1132&id=7695

⁸ <http://gd.mvep.hr/hr/strana-trzista/bosna-i-hercegovina,8.html>

o Hrvatskoj, iako je tada, kao i danas, bila problematična slika Republike Hrvatske u bosanskohercegovačkim medijima. Tako je prema njemu neutralnih medijskih članaka objavljenih o Republici Hrvatskoj u Bosni i Hercegovini bilo 16%, pozitivnih 27%, a negativnih 55% (Skoko, 2010, 151). Ova činjenica još jednom ukazuje na potrebu za stvaranje javnog medijskog servisa za hrvatske građane u Bosni i Hercegovini.

Najvažnija potencijalna snaga Republike Hrvatske u odnosima s Bosnom i Hercegovinom je poticanje na euroatlantske integracije, posebice u Europsku uniju. Hrvatska je pokazala i želju, a i sposobnost da u narednom razdoblju bude katalizator pozitivnih promjena u vidu razvoja sigurnosne situacije u regiji, pa tako i Bosni i Hercegovini (Kovač, 2016, 109-110). Za vanjsku politiku Republike Hrvatske ova uloga je od posebnog značaja imajući u vidu kako je ona jasno prepoznala multilateralnu razinu kao ključnu za razvoj vlastite sigurnosne politike (Tatalović, Girzold i Cvrtila, 2008, 117-118). U konačnici, jedno od osnovnih pitanja za Republiku Hrvatsku u narednom razdoblju bit će slično kao i za ostale zemlje izvan kruga Velikih sila. Zbog svojeg ograničene ekonomske, vojne i političke moći, Republika Hrvatska morat će birati svoje vanjskopolitičke prioritete, a za tako nešto bit će ključan „balansirani“ strategijski pristup (Glavaš-Kovačić, 2012, 31). U zaključku, dosadašnje diplomatsko i sigurnosno djelovanje spram Bosne i Hercegovine bilo je određeno jasnim ciljevima, ali nejasnim sredstvima, i to je nešto što će se u budućnosti morati adresirati.

7. ANALIZA SCENARIJA: BUDUĆNOST BOSNE I HERCEGOVINE I PREPORUKE

Unutar proteklih 25 godina, osim povremenih uspjeha, kao što su reforma vojske 2005. godine (Koneska, 2014, 94) i reforma obavještajnog sustava 2004. godine, nisu se dogodile opširne i nužne promjene u bosanskohercegovačkom društvu koje bi pokrenulo državu iz političke stagnacije i statusa quo. Kao što je prikazano većina ovih problema međusobno je povezano: nerazriješeni etnički konflikti i nedostatak pomirenja dovode do političke nestabilnosti, politička nestabilnost dovodi do demografskih promjena koje negativno utječu na balans snaga u zemlji i rastući problem terorizma koji je posljedica svih navedenih problema (Azinović i Jusić, 2016). U tome kontekstu, lokalni akteri su ili nevoljni ili u nemogućnosti napraviti strukturalne promjene nužne za bolje funkcioniranje države i društva. Najveća nada i dalje ostaje međunarodna zajednica kao faktor promjena, no dosadašnje njeno post-ratno djelovanje, prije svega preko Visokog predstavnika, nije se pokazalo uspješno u provođenju reforma, unatoč tome što je on bio i najčešći inicijator reformi (Bennett, 2016, 278-279). Ipak, zbog manjka volje lokalnih aktera za promjenama, svaka značajnija reforma morat će doći izvana.

Do sada je napravljeno nekoliko relativno recentnih pokušaja izrade budućih mogućih scenarija razvoja Bosne i Hercegovine: „Balkan Futures - Three Scenarios For 2025“ od Marka Čeperkovića i Florence Gaub (2018.), „Bosna i Hercegovina 2025: Scenariji budućeg razvoja događaja“ urednika Paula Pascha (2012.) i „Nedovršeni mir - Potreba za dugoročnom strategijom u Bosni i Hercegovini“ u autorstvu Nansen Dijalog Centara Sarajevo i Safer Worlda (2010.). Svaki od njih donosi neka nova predviđanja i nove spoznaje. Možda je i pomalo indikativno što je upravo najstariji od ovih radova, a to je „Nedovršeni mir“, najoprezniji što se tiče dugoročnog predviđanja. „Balkan Futures“ istraživanje je koje nudi tri različita scenarija za buduću razvoj događaja, od najpozitivnijeg (Bosna i Hercegovina u EU), preko umjereno pozitivnog (status quo, spor napredak prema EU) do negativnog (raspad Bosne i Hercegovine). Ono što je ključno po mišljenju autora ovoga rada jest iznimno pozitivan utjecaj Europske unije, i njena uloga kao velikog reformatora koji bi trebao biti osnovni pokretač reformi ne samo u Bosni i Hercegovini, već i na cijelom Zapadnom Balkanu. Osnovni problem ove analize je što unutar zadnjih 25 godina Europska unija nije odigrala odlučnu ulogu kakvu autori predviđaju da bi mogla odigrati do 2025. godine, a pitanje dali je i mogla, s obzirom na opor lokalnih aktera. Drugo, promatrati ulogu Europske unije kao gotovo isključivo pozitivnu problematično je s obzirom na to da većina stanovnika Bosne i

Hercegovine ne dijeli taj pogled. Primjerice, Visoki predstavnik je u nekim istraživanjima imao samo manjinsku potporu među stanovnicima Bosne i Hercegovine (Kostic, 2007, 345), a intervencije međunarodne zajednice imale su još manju potporu među lokalnim političarima (Kostic, 2007, 172). S druge strane, o iluziji kako će Europska unija riješiti unutrašnje probleme Bosne i Hercegovine razrađena je u prethodnom dijelu ovoga rada. Knjiga „Bosna i Hercegovina 2025“ također nudi nekoliko scenarija razvoja događaja, točnije pet, ponovno različitih stupnjeva „pozitivnog“, odnosno „negativnog“, iako treba reći kako su autori odlučili da neće uključiti mogućnost nasilnog konflikta odnosno razlaza triju dominantnih etničkih skupina. Na kraju smoga istraživanja nalazi se i sekcija u kojoj autori nude svoje individualno izrađene scenarije, koji se uglavnom baziraju na optimističkom nadanju u razvoj regionalne suradnje i etničkog pomirenja koje će iznijeti neke nove promjene. U „Nedovršenom miru“, s druge strane, autori upozoravaju na to da iako je u Bosni i Hercegovini od završetka rata postignuta zadovoljavajuća sigurnosna situacija, „izvješće je pokazalo kako pokretači sukoba još uvijek imaju utjecaja na zajednice“ (Nansen, 2010, 38). Iako i oni dijele mišljenje svojih kolega kako je uloga međunarodne zajednice, a posebice Europske unije ključna za budući razvoj događaja, ne dijele optimizam prethodno navedenih radova. Njihovo predviđanje da će izvori etnonacionalnog konflikta ostati neriješeni u većoj mjeri se i ostvarilo, iako prema svemu sudeći njihovo drugo predviđanje da će međunarodni utjecaj u Bosni i Hercegovini oslabiti nije ispalo točno, sudeći po tome da i dalje nema naznaka ukidanju pozicije Visokog predstavnika niti prisustva EUFOR-a. Unatoč svojim nedostacima navedeni radovi predstavljaju važne i opširne uvide u moguće razvoje događaja u Bosni i Hercegovini, te mogu poslužiti kao osnova za neka buduća slična istraživanja, pa tako i ovo.

Polazeći od pretpostavke o važnosti povijesnih trendova i kvalitativne analize podataka i relevantne literature, te koristeći sintezu podataka do sada navedenih u radu, moguće je uočiti nekoliko glavnih trendova u razdoblju od kraja rata 1995. sve do 2020. godine koji mogu navesti na zaključke o budućem razvoju situacije. Osnovno pitanje koje je potrebno analizirati u kontekstu ovoga rada je pitanje sigurnosnog scenarija, i to u odnosu na Republiku Hrvatsku i njene interese. Unutar konteksta političke stabilnosti, teško je očekivati promjene koje bi došle od strane samih lokalnih političkih aktera. U trenutnoj konstelaciji političkih snaga, i dalje se može očekivati trend neefikasnosti institucija i dominacija etnonacionalnih tema u svakodnevnom političkom životu Bosne i Hercegovine. Ova činjenica posljedica je prije svega političkog sustava koji nagrađuje etnonacionalne političare, koji

uspješno koriste stanje etničke nesigurnosti kako bi polarizirali glasače i etničkih ih grupirali u političke „kampove“. S obzirom na takvu situaciju, teško je očekivati da promjene dođu od onih koji iz postojeće situacije najviše i profitiraju, a to su lokalne političke elite. Stoga, u kratkoročnom i dugoročnom smislu teško je zamisliti stvaranje nekog „povijesnog dogovora“ ili slične akomodacije koja bi dovela do rješavanja političke nestabilnosti Bosne i Hercegovine iznutra. Ipak, može se očekivati određeni pomak u suradnji političkih elita na rijetkim poljima suglasja kao što je potreba za ulazak u Europsku uniju, te na nižim razinama vlasti gdje dnevopolitička pitanja nisu toliko ispolitizirana i etnički obilježena, već su više tehničke prirode (Domi i Petrić, 2019, 152). U tom kontekstu, Republika Hrvatska svojim diplomatskim aktivnostima može pomoći Bosni i Hercegovini na putu u Europsku uniju, te s pozicije jedne od zemalja EU može inzistirati na provedbi nekih reformskih pitanja od njenog direktnog interesa. U tom smislu, kroz Europsku uniju, Republika Hrvatska može primijeniti elemente meke sile, odnosno ekonomske i diplomatske moći kako bi pozitivno utjecala na primjenu reformi u Bosni i Hercegovini. Od ovih reformi, od primarnog interesa Republici Hrvatskoj trebao bi biti politički status Hrvata u Bosni i Hercegovini. S obzirom na nevoljkost bošnjačke političke elite da uopće razmatra pitanje trećeg entiteta, postavlja se pitanje dali je došlo vrijeme da se razmotre i neki drugi mehanizmi političke zaštite prava Hrvata u Bosni i Hercegovini, te koliko je produktivno inzistirati na rješenju koje nije za sve strane prihvatljivo. U konačnici, za koje god političko rješenje se Republika Hrvatska odluči zalagati, iz već viđenih uspjeha i neuspjeha međunarodne zajednice, ključna je uloga razvijanja dugoročne strategije koja će biti dovoljno informirana da bude realno implementirana i dovoljno fleksibilna da se prilagodi mogućim promjenama u budućnosti.

S obzirom na to da su recentna događanja pokazala kako ni Europa nije imuna na nasilne sukobe (rat u Ukrajini od 2014. do danas), te kako se na relevantnim istraživanjima Bosna i Hercegovina i dalje spominje kao moguće mjesto izbijanja novih sukoba (primjerice „Conflict Barometer“, godišnje izvješće Heidelberg Instituta o stanju sukoba na globalnoj sceni, u ovom slučaju iz 2018. godine), Bosna i Hercegovina i dalje je predmet interesa međunarodne zajednice i velikih sila. Ovi vanjski akteri po svojoj prilici nastavit će svoje aktivnosti u regiji, te pokušati iskoristiti nestabilnu političku situaciju u svrhu promoviranja vlastitih interesa u Bosni i Hercegovini. Mala je vjerojatnost da će poticati bilo na otvoreni sukob, bilo na rješavanje unutrašnjih problema Bosne i Hercegovine, prije svega zbog činjenice da nikome od glavnih vanjskih aktera Bosna i Hercegovina ne predstavlja područje primarnog interesa, već sekundarno ideološko i diplomatsko bojno polje. Ni SAD ne gleda na

Bosnu i Hercegovinu kao važno pitanje samo po sebi, njena jedina važnost je u njenoj iskoristivosti kao prostora, ili razloga, za intervenciju, te kao prilike za prezentiranje narativa o SAD-u kao „moralne snage“ svjetske politike (Pehar, 2019, 260-261).

Tako se ne može očekivati od Rusije, Turske, ni SAD-a da budu reformatori i da doprinesu diplomatskim koracima u rješavanju regionalnih sporova, posebice jer nesigurnost u Bosni i Hercegovini ne predstavlja sigurnosni rizik za te zemlje. Zbog toga je ključno da Europska unija, a ni Republika Hrvatska, ne napuste diplomatsku borbu za utjecaj u Bosni i Hercegovini, ponajviše zbog mogućeg intenzivnijeg ulaska već spomenutih zemalja kojima je etnički konflikt i status quo prihvatljivo pa čak i poželjno stanje. Svako rješenje regionalne sigurnosti u kontekstu Bosne i Hercegovine mora uključiti i ostale zemlje u susjedstvu, prije svega Srbiju, s obzirom na to da je upravo tim državama prioritet rješavanje političke krize u Bosni i Hercegovini, te osiguravanje međunarodne stabilnosti u regiji, posebice u kontekstu posljednjih ratova. U kratkoročnoj i srednjoročnoj perspektivi budući razvoj događaja ponajviše ovisi o dva faktora: stabilnosti i spremnosti Europske Unije da preuzme predvodničku ulogu u diplomatskim aktivnostima na Zapadnom Balkanu u cjelini, te razvoju unutarnjih političkih prilika ostalih zemalja u regiji. Drugi faktor se ponajprije odnosi na razvoj situacije na Kosovu i rješavanje tzv. albanskog pitanja na Zapadnom Balkanu. Neizvjesnost budućnosti Europske unije čini i budućnost djelovanja međunarodnih aktera u Bosni i Hercegovini neizvjesnom, jer će se po njenom postupanju voditi i ostale Velike sile. U trenutnoj perspektivi, ne čini se da postoji dovoljno institucionalne i diplomatske snage unutar Europske unije da intenzivira svoje djelovanje na svjetskoj sceni, iako dugoročni trendovi pokazuju tu mogućnost. Osim toga, Europska unija trebala bi i u nadolazećem periodu primijeniti novi pristup svom proširenju na Zapadni Balkan koji bi se temeljio na podizanju standarda i *human developmentu* (ljudskom razvoju) (Bonomi, Hackaj i Reljić, 2020). U tom smislu nije dovoljno samo ekonomski pomagati Bosnu i Hercegovinu i ostale zemlje regije, već ih je potrebno i direktnije i ravnopravnije uključiti u europske procese donošenja odluka i implementacije europskih politika (policya) (Bonomi, Hackaj i Reljić, 2020, 10-11). Ostaje otvoreno pitanje vremena i mogućnosti za razvoj dosljedne politike prema Bosni i Hercegovini prije nego dođe do još većeg zbližavanja lokalnih političkih aktera s trećim stranama, prije svega Rusijom i Turskom. Unutar ovoga konteksta, nužno je da i Republika Hrvatska kroz svoje članstvo ne samo u Europskoj uniji, već i u NATO savezu intenzivira svoje diplomatsko djelovanje kako bi ukazala na probleme Bosne i Hercegovine i potrebu za njihovo hitno rješavanje. Ključnu ulogu u ovom dijelu djelovanja predstavljat će činjenica

kako je sigurnost Bosne i Hercegovine iznimno bitna ne samo u okviru regionalne sigurnosti Republike Hrvatske, već i sigurnosti Europe. Cijela regija Zapadnog Balkana unatoč sporim procesima integracije ne može se odvojiti od Europske unije u smislu daljnje konsolidacijske politike, koja će morati uključiti u svoje procese i zemlje poput Bosne i Hercegovine, koje predstavljaju „meki trbuh“ sigurnosti cjelokupne Europske unije (Bonomi, 2019).

Demografske promjene, odnosno pad ukupnog broja hrvatskog stanovništva u Bosni i Hercegovini, predstavlja trend sličan i u ostalim zemljama regiji, te time ne predstavlja specifičan problem bosanskohercegovačkog društva. Ipak, važna je činjenica kako se nastavlja pad udjela Hrvata u ukupnoj populaciji Bosne i Hercegovini, proces koji traje posljednjih 30 godina. Ovaj pad predstavlja direktnu fizičku opasnost opstanku Hrvata u Bosni i Hercegovini, ali on postaje i politički problem, s obzirom sa smanjivanjem broja Hrvata umanjuje i njihovu političku snagu u zemlji (Čagalj, 2019, 35). Ono osnovno što Republika Hrvatska može napraviti kako bi se preokrenuli ili barem zaustavili ovi trendovi je „usmjeravanje pomoći Republike Hrvatske Hrvatima u Bosni i Hercegovini primarno u privatno poduzetništvo i zapošljavanje, i to isključivo putem lokalnih zajednica, jer lokalne vlasti u općinama u kojima žive Hrvati uz pomoć Republike Hrvatske mogu značajno poboljšati uvjete rada i života hrvatskog stanovništva u Bosni i Hercegovini (Pejanović, 2010, 43). S obzirom na neuspjehe vlasti u Republici Hrvatskoj ta ove trendove zaustave u vlastitoj državi, posebice uzimajući u obzir stabilniju političku i ekonomsku situaciju, teško je očekivati napretke u Bosni i Hercegovini, te je od zaustavljanja samog pada udjela Hrvata u populaciji Bosne i Hercegovine možda i važnije političko sigurnosno pitanje osiguravanje njihovih političkih prava prije nego ovaj pad dodatno naruši ravnotežu moći u zemlji na štetu bosanskohercegovačkih Hrvata.

S obzirom na povezanost pitanja političke stabilnosti i etničkog konflikta, vjerojatnost da će doći do promjena u jednoj od te dvije sigurnosne situacije automatski povećava ili smanjuje mogućnosti da dođe do promjena u drugoj. Što se tiče samog etničkog konflikta i nepovjerenja, nužno je razmotriti mogućnosti Republike Hrvatske kao matične političke institucije hrvatskog naroda. U tom svojstvu, međuetnička pomirba može se ostvariti ili barem pospješiti pozitivnim međudržavnim kontaktima Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine, iako samo djelomice. Jedan od ključnih problema s kojima se suočavaju sva tri konstitutivna naroda jest etnička nesigurnost (Bennett, 2016, 257). Lokalni političari, kao što je već napomenuto, uglavnom koriste ovu situaciju za vlastito političko pozicioniranje, stoga promjene od strane političkih elita ne treba očekivati. S druge strane, međunarodna zajednica

pokazala je benevolentnu, ali u konačnici iluzornu nadu kako će model zapadnjačkog liberalizma riješiti sve etničke konflikte (Dopita, 2015, 46). Ovo je iluzija od koje je za neke aktere rizik odustati, posebice uzevši u obzir da reputacija SAD-a ovisi o postojanosti i uspješnosti Daytonskog sporazuma. Unutar tog konteksta, teško je očekivati značajne i supstantivne reforme koje bi vodile većem etničkom povjerenju i razumijevanju unutar konteksta Bosne i Hercegovine, te se čini kako će u doglednoj budućnosti političkim krajolikom i dalje dominirati prvenstveno etničke teme (Bieber, 2006, 151).

Prijetnja islamističkog terorizma jedno je od osnovnih sigurnosnih pitanja suvremenog Zapada, a vjerojatno će biti i u budućnosti. Bosna i Hercegovina zbog svoje fragilne političke situacije vjerojatno će i dalje predstavljati poseban slučaj u kontekstu regionalne i globalne sigurnosti. U kontekstu izbijanja novih kriznih žarišta, nije isključeno da neka od globalnih terorističkih organizacija, primjerice ISIL, odluči iskoristiti Bosnu i Hercegovinu kao odskočnu dasku za širenje terora prema Zapadu. Ovo je posebno zabrinjavajuće uzimajući u obzir sve veću islamizaciju bosanskohercegovačkog društva. U isto vrijeme činjenica da je Bosna i Hercegovina smještena geografski u Europi znači i da njeno stanje neće moći ignorirati ni NATO ni Europska unija. Ipak, za Republiku Hrvatsku bilo bi važno razmotriti mogućnosti povezivanja regionalnih obavještajnih sustava radi bolje i sustavnije kontrole nad već spomenutim izoliranim vehabijskim, islamističkim komunama, nadzora potencijalnih terorista i prevencije mogućih napada u budućnosti. Iako Republika Hrvatska nije jednako poželjna meta teroristima kao neke zemlje Zapada, ipak njena geografska blizina može biti olakotna okolnost za usamljene napadače koji nemaju organizacijske i logističke sposobnosti i kapaciteta provesti napade dalje na Zapadu.

Ukratko, sudeći po povijesnim trendovima i manjku političke volje za promjenama, najizgledniji scenarij razvoja Bosne i Hercegovine je politička stagnacija i sporo provođenje reformi. Veće i sustavnije promjene, ako dođu, bit će posljedica vanjskih faktora i neće biti uvjetovana unutrašnjim potrebama Bosne i Hercegovine, već širim globalnim trendovima i događanjima. Također, unatoč čestim najavama srpske političke elite o potencijalnoj secesiji Republike Srpske, nije za očekivati kako će doći do neki dramatičnih obrata u pogledu potencijalnog ponovnog izbijanja nasilja prije svega zbog interesa međunarodne zajednice, iako organizirano nasilje i ratni sukob u Bosni i Hercegovini, prema poukama iz povijesti, nikada nisu isključeni. Upravo iz ovog razloga ključni element nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske mora biti informiranost i pripremljenost konkretnih sigurnosnih mjera kada je u pitanju sigurnosna situacija u Bosni i Hercegovini.

8. ZAKLJUČAK

Američka obavještajna agencija, CIA, 2005. godine predviđjala je izbijanje novog rata u Bosni i Hercegovini u roku od tada idućih petnaest godina (Lučić, 2005a, 171). Iako je 2020. godina došla, izgledi za novi rat ne čine se ipak toliko veliki kao što je CIA pretpostavljala. Ovo nažalost nije rezultat provedenih reformi, ili poboljšanja sigurnosne situacije, već općedruštvene apatije. Dvije trećine Hrvata, Srba i Bošnjaka koji žive u Bosni i Hercegovini vjeruju u mogućnost mirnog suživota u Bosni i Hercegovini bez stranog nadzora (odnosno Visokog predstavnika) (Kostic, 2007, 358), no kao što smo vidjeli ne dijele niti osnovne pretpostavke o tome kako će taj suživot biti organiziran. Trideset posto građana BiH i dalje vjeruje da je ovo „podijeljena država bez budućnosti“. Pritom je taj dojam prisutan kod sva tri naroda, doduše najizraženiji kod Hrvata (37%), a najslabiji kod Bošnjaka (24%) (Skoko, 2014, 58). Razlog za pesimizam nudi činjenica da 43% mladih od ukupne populacije Bosne i Hercegovine dijeli ovaj stav (Skoko, 2014, 59). Postavlja se pitanje ne da li će Bosna i Hercegovina preživjeti, nego koliko dugo. Politički sustav ne funkcionira na zadovoljstvo niti jednog od triju naroda. Etničke podjele u nekim dijelovima danas su i izraženije nego prije 25 godina. Oni koji dijele najveću odgovornost za takvo stanje, lokalne političke elite i međunarodni akteri, odbijaju preuzeti odgovornost za postojeće stanje. Međunarodna zajednica radije živi u iluziji inzistirajući na tome kako stvari u Bosni i Hercegovini trebaju funkcionirati, umjesto da se suoči sa stvarnošću kako mogu funkcionirati, bilo zbog vlastite političke nemoći, bilo zbog benevolentne naivnosti. Lokalni akteri s druge strane, traže nove pokrovitelje u međunarodnoj zajednici, razvijaju svoje obrambene, vojne kapacitete i inzistiraju na vlastitoj emancipaciji od ostala dva naroda, a bez problema se odriču iste kada su u pitanju Velike sile i pokoravanje istima (Hayden, 2013, 379).

U tom kontekstu, gotovo je nemoguće predvidjeti budućnost Bosne i Hercegovine, ali ne zbog nje same po sebi nego njene uloge u globalnoj konstelaciji snaga. Uvijek kada bi se srušila ili tektonski promijenila šira politička struktura, Bosna i Hercegovina doživjela je novi val nasilja. To je bila istina za 1992. godinu jednako kao i 1878., 1918. i 1941. Ostaje „nada bez optimizma“ da slična krvoprolića neće doživjeti svoj novi nastavak u 21. stoljeću. Uloga Republike Hrvatske u ovom kontekstu mora biti aktivna i odgovorna. Jedino preventivnom i informiranom sigurnosnom politikom Republika Hrvatska može se pripremiti za eventualno izbijanje sigurnosnih kriza koje gotovo neminovno moraju doći iz Bosne i Hercegovine. Inače će se ponovno naći u vrtlogu povijesnih zbivanja koja ovoga puta mogu završiti katastrofalno po hrvatski narod kojem nakon više od tisuću godina života na području Bosne i Hercegovine

prijeti političko i biološko izumiranje. U tom smislu, koncept regionalne sigurnosti, i specifično mjesto koje Bosna i Hercegovina u njemu zauzima, ključan je za osiguravanje nacionalnih interesa i ostvarivanja nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske.

9. LITERATURA:

- Andjelić, N. (2019) BiH Foreign Policy Governance: Evolutive Practices and Contested Discourses. U Hasić, J. i Karabegović, Dž. *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence*. Cham: Palgrave Macmillan
- Azinović, V. (2018) *Regional Report – Understanding violent extremism in the Western Balkans*. British Council
- Azinović, V. i Jusić, M. (2016) *Novi zov rata u Siriji i bosanskohercegovački kontingent stranih boraca*. Sarajevo: Atlantska inicijativa
- Bajrović, E. (2018). *Fantomska prijetnja ili opasnost od terorizma za BiH?*. URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/fantomske-prijetnje-pasnost-terorizam-bih/29550631.html>
- Bennett, A., Kincaid, G.R., Sanfey, P., i Watson M. (2015). *Economic and Policy Foundations for Growth in South East Europe: Remaking the Balkan Economy*. Hampshire: Palgrave Macmillan
- Bennett, C. (2016). *Bosnia's Paralysed Peace* London: Hurst & Company
- Bieber, F. (2006). *Post-War Bosnia: Ethnicity, Inequality and Public Sector Governance*. Hampshire: Palgrave Macmillan
- Bilandžić, M. (2019). *Nacionalna sigurnost: prognoziranje ugroza*. Zagreb: Despot Infinitus
- Bilandžić, M. (2016). Socijalna politika (sigurnost) kao područje nacionalne sigurnosti: prilog raspravi o kritičkim sigurnosnim studijama. *Revija za socijalnu politiku*, 24 (3):. 343-359
- Bilandžić, M. i Lucić, D. (2015). Controversy over the Sarajevo assassination – Is it a terrorist act?. *Diogen - pro culture magazine. Special Book of Proceedings* 11: 131-142
- Bilandžić, M. i Grubić, A. (2012). Samoubilački terorizam: Strateške i socijetalne dimenzije. *Polemos* XV, br. 30: 53-80.
- Bonomi, M., Hackaj, A. i Reljić, D. (2020) *Avoiding the Trap of Another Paper Exercise: Why the Western Balkans Need a Human Development-centred EU Enlargement Model* IAI PAPERS 20 | 04 - JANUARY 2020 URL: <https://www.iai.it/sites/default/files/iaip2004.pdf>
- Bonomi, M. (2019). *Off Track. The EU's Re-engagement with the Western Balkans*. IAI Papers 19 | 08
- Bošnjak, M. i Bošnjak, R. (2018) Uspješnost vanjske politike Republike Hrvatske od osamostaljenja do danas. *Zbornik sveučilišta Libertas*, 3: 325-339
- Bougarel, X. (2018). *Islam and Nationhood in Bosnia-Herzegovina: Surviving Empires*. London/New York: Bloomsbury Academic
- Buzan, B. (1983). *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Brighton: Wheatsheaf Books Ltd.
- Buzan, B. i Hansen, L. (2009). *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge: Cambridge University Press

- Buzan, B. i Waeber, O. (2004). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press
- Chandler, D. (2000). *Bosnia: Faking Democracy After Dayton*. London/Sterling: Pluto Press
- Čagalj, M.S. (2019). *Političko-geografski aspekt demogeografskih kretanja u Bosni i Hercegovini* Diplomski rad: Priorodoslono-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Čeperković, M. i Gaub, F. (2018) *Balkan futures: Three scenarios for 2025*. Pariz: EU Institute for Security Studies
- Čepo, D. (2019). Euro-Atlantic Integrations of BiH: Shifting Gears and Reinterpreting Motives in Foreign Affairs. U Hasić, J. i Karabegović, Dž. *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence*. Cham: Palgrave Macmillan
- Daskalov, R. (2004). The Balkans: Identities, Wars, Memories. *Contemporary European History* 13, broj 4: 529-36.
- Dobbins, J., Miller, L.E., Pezard, S., Chivvis, C.S., Taylor, J.E., Crane, K. Trenkov-Wermuth, C., i Mengistu, T. (2013) *Overcoming Obstacles to Peace: Local Factors in Nation-Building*. Santa Monica: Rand Corporation
- Domović, R. (2013). Prepolovljen broj Hrvata u Bosni i Hercegovini zbog hrvatske politike devedesetih – informacija ili dezinformacija?. *National Security and the Future* 2 (14): 45-69
- Dopita, T. (2015). (Inter)National Reconstruction: Revising Poststructuralist Encounters with the War in Bosnia and Herzegovina. *New Perspectives* 23 (2): 17-48
- Europol. (2019). *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2019*. URL: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/terrorism-situation-and-trend-report-2019-te-sat>
- Fagan, A. (2010). *Europe's Balkan Dilemma: Paths to Civil Society or State-Building?*. London/New York: I.B. Tauris
- Fawn, R. (2009). *Globalising the Regional, Regionalising the Global*. Cambridge: Cambridge University Press
- Friedman, F. (2004). *Bosnia and Herzegovina: A polity on the brink*. London/New York: Routledge
- Glavaš Kovačić, L. (2012). Sigurnosna i obrambena politika Europske unije i Hrvatska. *Političke analize*, 3 (9): 28-31
- Grbavac V. (2016). *Neravnopravna demokracija: Politički položaj Hrvata u Bosni i Hercegovini*. Mostar: Institut za društveno-politička istraživanja (IDPI).
- Grenville, J.A.S. (1994.) *A History of the World in the Twentieth Century*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press
- Hajdarpašić, E. (2015). *Whose Bosnia? Nationalism and Political Imagination in the Balkans, 1840-1914*. Ithaca/London: Cornell University Press
- Hakansson, P. i Sjöholm, F. (2007). Who Do You Trust? Ethnicity and Trust in Bosnia and Herzegovina. *Europe-Asia Studies* 59 (6): 961-976

- Hayden, R. (2013). *From Yugoslavia to the Western Balkans: Studies of a European Disunion, 1991-2011* Boston/Leiden: Brill
- Hegghammer, T. (2010). The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad. *International Security* 35(3):53-94
- Heidelber Institute for International Conflict Research (2019) *Conflict Barometer*. URL: <https://hiik.de/conflict-barometer/current-version/?lang=en>
- Hronešová, J. (2012). *Everyday Ethno-National Identities of Young People in Bosnia and Herzegovina*. Frankfurt am Main: Peter Lang
- Hrvatski sabor (2017) *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske*. URL: <https://www.soa.hr/UserFiles/File/Strategija-nacionalne-sigurnosti-RH.pdf>
- Jukić, E.M. (2012). Bosnian Croats Want Entity and TV, Poll Says. URL: <https://balkaninsight.com/2013/12/19/bosnian-croats-want-separate-entity-and-tv-channel/>
- Jusić, M. (2017). The Complex Ecology of Islamic Narratives and Movements in Bosnia and Herzegovina. U (ur.) Azinović, V. *Between Salvation and Terror: Radicalization and the foreign fighter phenomenon in the western balkans*. Sarajevo: Atlantic initiative
- Kamberović, H. (2013). *Historiografija u Bosni i Hercegovini u službi politike*. Zagreb: Srednja Europa
- Kasapović, M. (2005). *Bosna i Hercegovina: Podijeljeno društvo i nestabilna država*. Zagreb: Politička kultura
- Kelly, R.E. (2007) Security Theory in the „New Regionalism“. *International Studies Review* 9 (2): 197-229
- Kisić Kolanović, N. (2009). *Muslimani i hrvatski nacionalizam: 1941. – 1945*. Zagreb: Školska knjiga
- Kohlmann, E.F. (2005). *Al-Qa'idin Džihad u Europi: Afganistansko-bosanska mreža*. Zagreb: Naklada Ljevak
- Koneska, C. (2014). *After Ethnic Conflict: Policy-making in Post-conflict Bosnia and Herzegovina and Macedonia*. Farnham: Ashgate Publishing
- Kostic, R. (2007). *Ambivalent peace: external peacebuilding threatened identity and reconciliation in Bosnia and Herzegovina*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Kostic, R. (2008). Nationbuilding as an Instrument of Peace? Exploring Local Attitudes towards International Nationbuilding and Reconciliation in Bosnia and Herzegovina. *Civil Wars* 10 (4): 384-412
- Kostic, R. (2012). Transitional justice and reconciliation in Bosnia-Herzegovina: Whose memories, whose justice?. *Sociologija* 54(4): 649-666
- Kovač, F. (2016). Europeizacija hrvatske vanjske politike s posebnim naglaskom na pružanje razvojne pomoći. *Europske studije* 2 (3-4): 83-114
- Krešić, Z. (2014). *Hrvatski entitet stabilizirao bi sadašnje stanje u FBiH*. URL: <https://www.vecernji.ba/vijesti/hrvatski-entitet-stabilizirao-bi-sadasnje-stanje-u-fbih-965649>

- Kukić, S. (2010). Mediji u BiH – stanje i mogući pravci razvoja. U Markešić, I. (ur.) *Hrvati u BiH: Ustavni položaj, kulturni razvoj i nacionalni identitet*. Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Mirko Tripalo
- Leslie, S.L. (2014). *Islamism and Security in Bosnia-Herzegovina*. Carlisle: U.S. Army War College Press
- Lučić, D. (2019). *Državni terorizam*. Zagreb: Despot Infinitus
- Lučić, I. (2000). Security and Intelligence Services in Bosnia and Herzegovina. *National Security and the Future* 2 (1): 75-104
- Lučić, I. (2001). Bosnia and Herzegovina and Terrorism. *National Security and the Future* 3-4 (2): 111-142
- Lučić, I. (2005a). Evolution and Condition of the Elites in Bosnia-Herzegovina – A Personal View. *National Security and the Future* 3-4 (6): 151-174
- Lučić, I. (2005b). Ima li Hercegovine? (Tko i zašto negira Hercegovinu i Hercegovce?). *National security and the future* 6, br. 3-4: 37-86.
- Lučić, I. (2013). *Uzroci rata : Bosna i Hercegovina od 1980. do 1992. godine*. Zagreb: Despot Infinitus
- Malcolm, N. (2011). *Bosna: Kratka povijest*. Sarajevo: Biblioteka Memorija
- Marković, P. i Subašić, M. (2019). BiH's Foreign Policy Toward Neighboring Countries: Patterns of Reinterpretation and Redefinition. U Hasić, J. i Karabegović, Dž. *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence*. Cham: Palgrave Macmillan
- McDonald, M. (2008). Constructivism U Williams, P.D. (ur.) *Security Studies: An Introduction*. Oxon:Routledge
- McMahon, P.C. i Western, J. (2009). The Death of Dayton: How to Stop Bosnia From Falling Apart. *Foreign Affairs* 88 (5): 69-83
- Mesić, S. (2010). Bezentitetska Bosna i Hercegovina – rješenje za postizanje i održavanje konstitutivnosti i ravnopravnosti Hrvata u Bosni i Hercegovini. U Markešić, I. (ur.) *Hrvati u BiH: Ustavni položaj, kulturni razvoj i nacionalni identitet*. Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Mirko Tripalo
- Miljko, Z. (2006). *Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
- Mrduljaš, S. (2008). Veličina etničkih prostora u Bosni i Hercegovini (1991.) i njihova podjela po Daytonskome mirovnom ugovoru (1995.). *Politička misao* 45 (3-4): 221–245
- Mujanović, J. (2019). A Strategic Review of BiH's Bilateral Relations with the Major Powers. U Hasić, J. i Karabegović, Dž. *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence*. Cham: Palgrave Macmillan
- Nansen dijalog centar Sarajevo i Saferworld. (2010). *Nedovršeni mir: Potreba za dugoročnom strategijom u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Nansen dijalog centar Sarajevo i Saferworld

- Osbuild, R. i Bartlett, W. (2019) *Western Balkan Economies in Transition: Recent Economic and Social Developments*. Cham: Springer
- Pasch, P. (ur.) (2012). *Bosna i Hercegovina 2025: Scenariji budućeg razvoja događaja*. Sarajevi: Friedrich-Ebert-Stiftung
- Pehar, D. (2019). *Peace as War: Bosnia and Herzegovina, Post-Dayton*. Budapest: Central European University Press
- Pejanović, M. (2010). Demografsko-migracijski problemi u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini. U Markešić, I. (ur.) *Hrvati u BiH: Ustavni položaj, kulturni razvoj i nacionalni identitet*. Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Mirko Tripalo
- Petrović, T. (2014). *Mirroring Europe: Ideas of Europe and Europeanization in Balkan Societies*. Boston/Leiden: Brill
- Pew Research Center (2013). The World's Muslims: Religion, Politics and Society. URL: <https://www.pewforum.org/2013/04/30/the-worlds-muslims-religion-politics-society-overview/>
- Poulton, H. i Taji-Farouki, S. (1997). *Muslim Identity and the Balkan State*. London: Hurst & Company
- Rmandić, B. (2017). Vehabizam i njegov prodor na Balkan. *Vojno delo* 3: 392-401
- Rogers, P. (2008). Terrorism. U Williams, P.D. (ur.) *Security Studies: An Introduction*. Oxon: Routledge
- Shrader, C.R. (2003). *The Muslim-Croat Civil War in Central Bosnia: A Military History, 1992-1994*. College Station: Texas A&M University Press
- Sigurnosno-obavještajna agencija (2018). *Javno izvješće Sigurnosno obavještajne agencije za 2018. godinu* URL: <https://www.soa.hr/files/file/Javno-izvjesce-2018.pdf>
- Skoko, B. (2010). *Hrvatska i susjedi : kako hrvatsku doživljavaju građani i mediji u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Makedoniji, Sloveniji i Srbiji*. Zagreb: AGM i Novelti millennium
- Skoko, B. (2014). Identitet i imidž Bosne i Hercegovine iz perspektive njezinih triju naroda – Istraživanje mogućnosti i prepreka na putu brendiranja. *Mostariensia* 18 (1-2): 45-60
- Sommerville, D. i Westwell, I. (2010). *First & Second World Wars*. London: Lorenz Books
- Spaniol, M.J., Rowland, N.J. (2018.) Defining scenario. *Futures Foresight Science*. 2018. URL: <https://doi.org/10.1002/ffo2.3>
- Škegro, A. (2000). Historiografija u službi eliminacije Hrvata u Bosni i Hercegovini (1989.-1999.). *Časopis za suvremenu povijest* 32 (2): 367-377
- Škegro, A. (2006). Neka prijeporna pitanja iz suvremene muslimansko-bošnjačke historiografije. U Musa, Š. (ur.) *Ustavno-pravni položaj Hrvata u Bosni i Hercegovini. Pravni status, jezik, mediji, obrazovanje, kultura*. Mostar: Hrvatsko društvo za znanost i umjetnost BiH
- Tatalović, S. i Bilanžić, M. (2005). *Osnove nacionalne sigurnosti*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova

Tatalović, S., Grizold, A. i Cvrtila V. (2008). *Suvremene sigurnosne politike : države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga

Tomes, R.R. (2015) Socio-Cultural Intelligence and National Security. *Parameters: journal of the US Army War College* 45(2): 61-76

Tuđman, M. (2017). S prezirom odbacujem vašu presudu!. *National security and the future* 18 (3): 11-30

SAŽETAK:

Regionalna sigurnost koncept je koji u suvremenom svijetu postaje sve bitniji za shvaćanje nacionalne i međunarodne sigurnosti pojedine države. Zbog ove činjenice nužno je analizirati i evaluirati sigurnosne rizike i ugroze za Republiku Hrvatsku koji dolaze iz njenog neposrednog okruženja. Od zemalja regije, Bosna i Hercegovina predstavlja državu od najužeg interesa u sigurnosnom smislu, te zaslužuje centralno mjesto u analizi regionalnog sigurnosnog okruženja Republike Hrvatske. Analizom dostupne stručne literature, službene dokumentacije i javnog mijenja, u radu su detektirani osnovni izvori ugroze i osnovne smjernice sigurnosne politike Republike Hrvatske u kontekstu Bosne i Hercegovine, što omogućuje izradu analize scenarija budućeg razvoja sigurnosne situacije u toj zemlji. Osnovni zaključak rada je da promjene u sigurnosnoj arhitekturi Bosne i Hercegovine nisu izgledne osim unutar konteksta potencijalnih poremećaja u globalnom odnosu snaga Velikih sila, te da politička fragilnost i nestabilnost Bosne i Hercegovine moraju učiniti razvijanje informirane i aktivne sigurnosne politike sigurnosnim prioritetom za Republiku Hrvatsku.

Ključne riječi: regionalna sigurnost; sigurnosna politika; Bosna i Hercegovina; nacionalizam; etnicitet; Republika Hrvatska

SUMMARY:

Regional security is a concept that is increasingly becoming more important for understanding national and international security of a particular state. This fact makes the analysis and evaluation of security risks and threats to Republic of Croatia that are coming from its immediate surroundings necessary. Out of all the other states in the region, Bosnia and Herzegovina is a primary state of security interest for the Republic of Croatia, and thus deserves a central place in an analysis concerned with its regional security. Through analysis of existing expert literature, official documentation and public opinion, this article detects primary sources of security threats and basic guidelines of Republic of Croatia's security policy in the context of Bosnia and Herzegovina, which enables a scenario analysis of the future development of the security situation in that state. The primary conclusion of the article is that changes in the security architecture of Bosnia and Herzegovina in the future aren't likely, except in the context of potential disturbances in the global balance of power between the Great powers, and that political fragility and instability of Bosnia and Herzegovina must make developing an informed and active security policy a security priority for the Republic of Croatia

Keywords: regional security; security policy; Bosnia and Herzegovina; nationalism; ethnicity, Republic of Croatia